

**Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин та суспільних комунікацій**

**УКРАЇНСЬКА ПРОБЛЕМА В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ
ВІДНОСИНАХ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти - другий (магістерський)**

Виконав:
студент 6 курсу, групи 603
денної форми навчання
спеціальності 291
Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії (міжнародні
відносини)
Товкіс Олексій Леонідович

Керівник: д.і.н., професор Макар Ю. І.

До захисту допущено:
Протокол засідання кафедри №
від „ ” 2023 р.

зав. кафедри _____ доцент. Макар В.Ю.

Чернівці–2023

АНОТАЦІЯ

Ця дипломна робота присвячена детальному аналізу української проблеми в сучасних міжнародних відносинах. Її актуалізації з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації на процес укріплення та поглиблення співпраці України з країнами ЄС, США, Канади і Глобального Півдня. В роботі розглядаються ключові етапи утворення зовнішньополітичних зв'язків України з моменту здобуття її незалежності, а також роль України, як суверенної держави на міжнародній арені.

Автор досліджує міжнародну співпрацю України, як інструмент досягнення своїх задач, подолання існуючих та попередження майбутніх викликів, залучення інших країн до ініціатив України, а також власну участь в міжнародних партнерствах. Їх вплив на економічну, безпекову, гуманітарну ситуацію в Україні, обтяжену повномасштабним військовим вторгненням Російської Федерації.

Ключові слова: Міжнародні відносини, наслідки російської агресії, українська проблема сучасних міжнародних відносинах, повномасштабна війна Російської Федерації.

ANNOTATION

This diploma thesis is dedicated to the detailed the Ukrainian problem in modern international relations. Its actualization with the beginning of the full-scale Russian Federation invasion on the process of strengthening and deeping cooperation of Ukraine with the countries of EU, US, Canada and the countries of Global South. The work examines the key stages of the formation of Ukraine's foreign policy relation since its independence, as well as the role of Ukraine as sovereign state in the international area.

The author examines Ukraine's international cooperation and how to achieve its goals, overcome existing and prevent future challenges, how to involve other countries in Ukraine's initiatives as well as participation of Ukraine in international partnerships. Their influence on the economic, security humanitarian issues in Ukraine which is affected by invasion of Russian Federation.

Keywords: International relations, the consequences Russian aggression, Ukrainian issue in modern foreign affairs, the full-scale Russian Federation invasion.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____Товкіс О.Л.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ	6
1.1. Сутність та значення міжнародних відносин для України.....	6
1.2. Історичний аспект взаємозв'язків України з зарубіжними країнами та їх вплив на процес зміцнення суверенітету країни.....	15
1.3. Аналіз джерельної бази.....	28
РОЗДІЛ 2. ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ПЕРЕД УКРАЇНОЮ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	37
2.1. Виклики та проблеми перед Україною у сучасному світі.....	37
2.2. Аналіз викликів в умовах повномасштабної російської війни.....	46
2.3. Ініціативи України у сфері міжнародних економічних відносин з урахуванням шкоди завданої інфраструктурі внаслідок повномасштабної російської агресії.....	57
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ УКРАЇНОЮ ВИКЛИКІВ СПРИЧИНЕНИХ РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ	64
3.1. Поглиблення залучення країн Заходу до процесу подолання наслідків російської агресії.....	64
3.2. Шляхи подолання зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних проблем України та перспективи становлення її як регіонального гравця у Східній Європі.....	74
3.3. Гуманітарної допомоги Україні у подоланні наслідків російської агресії.....	85
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	97
SUMMARY	109

ВСТУП

Обґрунтування актуальності обраної теми полягає в тому, що вона репрезентує важливу відзнаку в сучасному світовому ландшафті. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України та її нерегульований характер створюють глибокі виклики для міжнародної безпеки і правопорядку. Відповідно збройний конфлікт в Україні має вплив на міжнародні відносини та міжнародну правову систему. Вона відображає протистояння між регіональними амбіціями деяких країн та принципами територіальної цілісності та суверенітету держав, які є фундаментальними для сучасного міжнародного порядку. Питання, пов'язані з Україною, стоять предметом дипломатичних зусиль, санкцій, торгівлі та економічних угод, і вони впливають на співпрацю та конфлікти між державами.

Українська проблема під час війни в сучасних міжнародних відносинах є важливою не лише для самої України, але і для міжнародної спільноти в цілому. Вона вимагає уваги, дипломатичних зусиль і пошуку мирного вирішення, і її подальший розвиток має серйозний вплив на геополітичну ситуацію та стабільність в регіоні та світі.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є теоретичні та практичні аспекти вивчення становища України на міжнародній арені під час конфлікту з Російської Федерації.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- дослідити теоретико-методологічні засади дослідження політики України на міжнародній арені;
- визначити перспективи та виклики перед Україною у системі міжнародних відносин;

– дослідити напрями подолання Україною викликів спричинених російською агресією.

Об’єктом дослідження є міжнародні відносини.

Предметом роботи є українська проблема у сучасних міжнародних відносинах.

Методи дослідження. Методологічну основу роботи склали діалектичний, правовий, системно-структурний методи, статистичний аналіз, які у своєму органічному поєднанні допомогли досягти виконання поставлених завдань.. Дослідження ґрунтувалося на гносеологічних засадах, використовуючи як загальнонаукові, так і спеціалізовані наукові методи. У методологічному підході до вивченого матеріалу акцент робився на принципах об’єктивності, комплексності та історизму. Між спеціально-історичними методами дослідження використовувалися такі як історико-системний, історико-порівняльний, проблемно-хронологічний, і методи аналізу джерел.

Структура роботи зумовлена метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, анотації, 3 розділів, що включають 6 підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи – 112 сторінок машинописного тексту, з них список використаних джерел складає 12 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

1.1. Сутність та значення міжнародних відносин для України

Міжнародні відносини, як феномен, почали виникати, коли з'явилося щонайменше два соціальних утворення, які розпочали встановлювати постійні контакти, зв'язки, відносини та взаємодіяти одне з одним. Термін «міжнародні відносини» був введений до наукового вжитку англійським філософом та юристом Джеремі Бентам (1748-1832 рр.), який вперше використав цей вислів у своєму трактаті «Вступ до принципів моральності і законотворення» у 1789 році [1, с. 8].

Цей процес взаємодії та обміну інформацією між тими утвореннями призвів до створення мережі міжнародних відносин, де різні суб'єкти (країни, організації тощо) спільно працюють над вирішенням питань, які стосуються їхньої взаємодії та впливу на світовій арені. Міжнародні відносини є важливим аспектом сучасного світу, оскільки вони визначають політичний, економічний та соціальний ландшафт світової сцени.

Еволюція міжнародних відносин, особливо в умовах глобалізації, характеризується наростанням залежності держав одна від одної у вирішенні внутрішніх та зовнішніх проблем у своїй діяльності. Тому доволі часто робиться висновок, що «глобалізація як така об'єктивно зменшує значення суверенітету». Подібний висновок можна віднести до хибного ствердження [1, с. 8]. Сам факт наростання мережі залежностей (економічних, науково-технічних, технологічних та ін.) як наслідок формування глобальних ринків означає не що інше, як зміну зовнішніх умов вияву суверенітету, але ніяк не зменшує його значення. Ці зовнішні умови стають складнішими, вагомішими, і держава не

може їх не враховувати при реалізації своїх функцій та зобов'язань як у внутрішній, так і зовнішній політиці. І чим різноманітнішими стосунки держави із зовнішнім світом, тим значніший для держави зовнішній чинник. Це постулат загального характеру, хоча, зрозуміло, ступінь залежності держави від зовнішнього міжнародного життя є диференційованим і в політичному, і в економічному, інформаційному, технологічному та інших вимірах [1, с. 8-10].

Міжнародна політика – це один із аспектів політичного життя суспільства, що включає в себе систему різноманітних відносин і взаємодій між різними суб'єктами, які активно діють на глобальній арені. Дана область визначається існуванням міжнародних відносин, що охоплюють економічні, правові, дипломатичні, ідеологічні, військові, культурні та інші зв'язки і взаємодії між націями, державами та наднаціональними утвореннями. Відповідно пропонується надати визначення поняттю «міжнародні відносини» (табл. 1.1) [1, с. 34-35].

Таблиця 1.1

Визначення терміну «міжнародні відносини»

№	Автор	Визначення
1.	Р.Арон	взаємодія між політичними суб'єктами. Відомо, що держава є основною одиницею зовнішньої політики і важливою складовою міжнародної системи. Однак деякі політологи стверджують, що нація також може виступати в якості такої одиниці.
2.	Н. Спайкмен	відносини між особами (чи групами осіб)» що представляють різні держави.
3.	М. Мерл	є сукупністю угод і потоків, що перетинають кордони або мають тенденцію до їх перетину
4.	Г. Шахназаров	сукупність інтеграційних зв'язків, які формують людство.
5.	Р. Шнайдер, Х. Брук та Б. Сапін	міжнародні відносини треба розглядати через поведінку «тих осіб, дії яких стають діями держави»

Джерело: [2, с. 34-35]

Представники численних шкіл та наукових напрямів по-різному визначають сутність міжнародних відносин як загальносуспільного феномену. Але, незважаючи на відсутність єдності у цьому питанні, можна визначити зміст поняття «міжнародні відносини» наступним чином [3, с. 11].

По-перше, поняття «міжнародні відносини» можна визначити, як взаємні дії усіх учасників міжнародних відносин, що виходять за межі національних територій.

По-друге, поняття «міжнародні відносини» є сукупністю економічних, політичних, ідеологічних, правових, дипломатичних, військових та інших зв'язків та взаємовідносин між державами та системами держав, соціальними, економічними, політичними силами, організаціями і рухами, що діють на світовій арені.

По-третє, поняття «міжнародні відносини» є відносинами, зв'язками та будь-якими взаємодіями внутрішньо оформлених, організованих соціумів у зовнішньому для них, політично, владно і організаційно не оформленому, або слабо оформленому соціальному середовищі [3, с. 11].

Зазначені моменти визначають різні аспекти та виміри міжнародних відносин та відображають їх складну й різноманітну природу, яка включає в себе як політичні взаємодії між державами, так і соціальні та економічні взаємозв'язки на глобальному рівні.

Відповідно до цього держава є міжнародним учасником, яка відповідає всім визначеним критеріям. Вона виступає ключовим суб'єктом міжнародного права, та її зовнішня політика суттєво впливає на характер міжнародних відносин у сучасній епосі. Держава має безпосередній вплив на ступінь свободи, рівень добробуту індивідів, а також на саме життя людей. Робота та існування міжнародних організацій та інших учасників міжнародних відносин сильно залежать від способу, яким держави до них ставляться. Більше того, держава є

загальноприйнятою формою політичного устрою для людських спільнот: практично всі народи світу, за незначними винятками, організовані у держави.

Походження держави пов'язане з переходом людських спільнот до поділу праці, розділення управлінських функцій, концентрацією їх у руках особливих соціальних верств, і встановленням політичного владаря над населенням на певній території. Фахівець з США Д. Френкель вказує на зв'язок формування держави з розвитком потреб і переваг, які люди не можуть задовольнити індивідуально, тож вони змушені об'єднуватися у групи. Залежно від обставин, такі групи можуть розрізнятися за розміром та характером, але вони стикаються із схожими проблемами, пов'язаними із структурою, ієрархією та організацією групи, а також її відносинами із іншими групами, що є важливим аспектом сучасних міжнародних відносин [4, с. 67-69].

Функції держави в її найвищій розвинутій формі включають підтримку внутрішнього порядку та безпеки на своїй власній території з відокремленими кордонами, створення умов для соціального та економічного розвитку суспільства, розподіл благ та послуг, підтримку зайнятості та забезпечення основних потреб населення.

Згідно з традиційними концепціями, держави виражають свої інтереси на міжнародній арені через зовнішню політику, яка може набувати двох основних форм: дипломатії та стратегії. Її мета полягає у задоволенні національних інтересів, збереженні територіальної цілісності країни, захисті її безпеки та суверенітету. Однак у сучасному світі таке уявлення про зовнішню політику та міжнародні відносини вважається обмеженим, оскільки зовнішня політика повинна враховувати проблеми, такі як екологія та науково-технічний прогрес, економіка та засоби масової інформації, комунікації та культурні цінності. Головне, їй слід враховувати той факт, що традиційні проблеми міжнародних відносин зазнають суттєвих змін під впливом усіх цих нових факторів, і роль та місце недержавних міжнародних акторів стають суттєвими [4, с. 70].

Розглянувши значення поняття «міжнародні відносини» та держави як суб'єкта таких відносин слід визначити сутність та значення міжнародних відносин для України. Міжнародні відносини для країни є не лише комплектом зовнішньополітичних дій, але й ключовим фактором визначення її місця в світовій спільноті та забезпечення її національних інтересів [5, с. 88].

Україна, як незалежна країна, активно взаємодіє з іншими державами та міжнародними організаціями на багатьох рівнях (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Аспекти сутності та значення міжнародних відносин для України

№	Аспект	Характеристика
1.	Забезпечення національної безпеки	Україна стикається з різними викликами та загрозами, включаючи територіальні конфлікти та агресію з боку сусідніх країн. Міжнародні відносини допомагають Україні знаходити підтримку та захист від міжнародної спільноти.
2.	Економічний розвиток	Участь в міжнародних економічних угодах та торговельних відносинах розширює можливості для української економіки та підтримує зростання національного доходу та створення робочих місць.
3.	Підтримка прав людини та демократії	Міжнародні відносини допомагають Україні співпрацювати з іншими країнами у питаннях прав людини, демократії та розвитку громадянського суспільства.
4.	Міжнародна допомога	Україна отримує підтримку та допомогу від інших країн та міжнародних організацій у різних сферах, включаючи гуманітарну допомогу, фінансову підтримку та технічну допомогу.
5.	Партнерство та співпраця	Україна активно співпрацює з іншими країнами у сфері політики, культури, науки, освіти та інших галузях, що сприяє розширенню можливостей для розвитку та обміну досвідом.

Джерело складено автором

Забезпечення національної безпеки є важливим аспектом сутності та значення міжнародних відносин для України. Національна безпека визначається як стан, в якому суверенна держава може забезпечити захист свого

територіального цілісності, політичної стабільності, економічного розвитку, соціального благополуччя та інших важливих інтересів. Для України, яка має багатий геополітичний контекст і є сусідом Російської Федерації, забезпечення національної безпеки стає вельми актуальною та складною задачею. Адже сьогодні України потерпає від військового вторгнення Російської Федерації на території України [6, с. 289-296].

Відповідно до цього міжнародні відносини є важливим фактором у забезпеченні національної безпеки України. Держава вступила на міжнародну арену, та її безпека тісно пов'язана зі співпрацею з іншими країнами, участю в міжнародних організаціях та дотриманням міжнародних правил та норм. російська агресія по всій території України, активна участь України в міжнародних об'єднаннях, таких як ООН та Європейський союз, створюють складну ситуацію, в якій країна повинна балансувати свої інтереси та забезпечувати свою безпеку.

Україна також активно співпрацює зі своїми західними партнерами, зокрема Сполученими Штатами, Європейськими країнами та іншими країнами, щоб отримати підтримку у забезпеченні своєї національної безпеки. Створення коаліцій, участь в міжнародних миротворчих місіях та підтримка у міжнародних судах є важливими елементами стратегії України в глобальному контексті [7, с. 88-90].

У підсумку, забезпечення національної безпеки для України є надзвичайно важливою задачею, яка вимагає комплексного підходу та співпраці з міжнародними партнерами для забезпечення стабільності, миру та процвітання країни в умовах складної геополітичної ситуації.

Наступним критерієм є економічний розвиток. Економічна міць та стабільність є ключовими складовими національної потужності, і вони безпосередньо впливають на позицію України в міжнародному співтоваристві.

По-перше, економічний розвиток визначає можливості України для забезпечення своєї безпеки та суверенітету. Потужна економіка дозволяє країні вести незалежну зовнішню політику та впливати на міжнародні події. Економічний стан сприяє збільшенню інвестицій, залученню іноземних партнерів та підвищенню загального рівня життя населення [8].

По-друге, міжнародні відносини відіграють критичну роль у сприянні економічному розвитку України. Країна активно співпрацює з іншими державами у сфері торгівлі, інвестицій, технологічного обміну та інших економічних аспектів. Україна також є членом різних міжнародних організацій, які сприяють економічному розвитку та спільному плануванню важливих глобальних ініціатив.

По-третє, міжнародні відносини допомагають Україні вирішувати проблеми та виклики, що стоять перед її економікою. Це включає в себе підтримку в урегулюванні торгових конфліктів, захист інтелектуальної власності, регулювання фінансового ринку та сприяння сталому розвитку [8].

Загалом, економічний розвиток є суттєвим аспектом міжнародних відносин для України, оскільки він визначає її місце та вплив у світовому співтоваристві та сприяє підвищенню якості життя громадян. Міжнародна співпраця і партнерство в економічних питаннях є ключовими елементами стратегії країни для досягнення стабільності та процвітання.

Підтримка прав людини та демократії виступає як надзвичайно важливий аспект сутності та значення міжнародних відносин для України. Це стосується не лише самої України як держави, але і всієї світової спільноти, оскільки ці цінності визнані загальнолюдськими та мають важливий вплив на геополітичну стабільність, мир та процвітання [9, с. 70].

По-перше, підтримка прав людини є фундаментальною складовою міжнародних відносин для України. Підтримка прав і свобод кожного індивіда є необхідною умовою для демократичного суспільства та розвитку країни. Україна

працює над забезпеченням гідності, рівності, та справедливості для свого населення та здійснює дії на міжнародній арені для захисту прав людини.

По-друге, демократія є аспектом міжнародних відносин України, оскільки вона сприяє стабільності та миру. Демократичні інституції та процеси, такі як вибори, свобода слова, незалежність суду, сприяють розвитку внутрішньої та міжнародної легітимності. Крім того, демократія сприяє вирішенню конфліктів та сприяє міжнародному співробітництву.

По-третє, Україна активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями для підтримки прав людини та демократії. Вона входить до різних міжнародних форумів та ініціатив, спрямованих на підвищення обізнаності та захист цих цінностей. Подібна співпраця допомагає Україні зміцнювати свій статус як члена світової спільноти та сприяє спільним зусиллям у вирішенні глобальних проблем [9, с. 70].

Загалом, підтримка прав людини та демократії має критичне значення для України у міжнародних відносинах. Ці цінності відображають не лише основні принципи країни, але і її роль у спільному зусиллі світової спільноти для забезпечення стабільності, миру та процвітання у всьому світі.

Наступне пропонується розглянути міжнародну допомога, яка є необхідною для розвитку та функціонування країни, а також для утримання стабільності та сприяння вирішенню внутрішніх та міжнародних проблем [10, с. 47-50].

По-перше, міжнародна допомога відіграє важливу роль у забезпеченні економічного та соціального розвитку України. Країна може отримувати фінансову, технічну, гуманітарну допомогу, а також експертну підтримку в різних сферах, таких як охорона здоров'я, освіта, інфраструктура, розвиток бізнесу тощо. Ця допомога сприяє підвищенню рівня життя громадян та стимулює економічний розвиток.

По-друге, міжнародна допомога є важливим інструментом вирішення глобальних викликів та проблем. Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями та партнерами для боротьби з такими проблемами, як глобальне змінення клімату, торгівля людьми, пандемія хвороб та інші глобальні кризи.

По-третє, міжнародна допомога відображає партнерські відносини України з іншими країнами та міжнародними організаціями. Вона сприяє підтримці та зміцненню зовнішньополітичних зв'язків країни та сприяє формуванню позитивного образу України в міжнародному співтоваристві [11, с. 65].

Загалом, міжнародна допомога відіграє надзвичайно важливу роль у міжнародних відносинах для України. Вона сприяє розвитку країни, зміцненню міжнародних зв'язків та вирішенню глобальних проблем, і відображає важливі цінності співпраці та солідарності на світовому рівні.

Щодо партнерства та співпраці, то вони є основними принципами міжнародної дипломатії України. Країна веде активний діалог з іншими державами для досягнення спільних цілей та вирішення спільних викликів. Ця взаємодія охоплює різні сфери, включаючи політику, економіку, безпеку, культуру та інші.

Тут партнерство та співпраця допомагають Україні в зміцненні своєї позиції на міжнародній арені. Країна активно співпрацює зі своїми західними партнерами, такими як Сполучені Штати та країни Європейського союзу, у рамках різних ініціатив, що сприяє її інтеграції у світову спільноту та формуванню спільних стратегічних цілей [12, с. 78].

Також партнерство та співпраця допомагають вирішувати актуальні проблеми та конфлікти на міжнародному рівні. Україна активно бере участь у міжнародних миротворчих місіях, прикладаючи зусилля до зміцнення стабільності та миру у світі. Крім того, країна сприяє розвитку глобальних

ініціатив та спільних стратегій для вирішення глобальних проблем, таких як зміна клімату, боротьба зі зброєю масового знищення та інші.

Загалом, партнерство та співпраця є основою міжнародних відносин для України, які відображають її готовність співпрацювати з іншими країнами та міжнародними організаціями для досягнення спільних цілей та сприяння стабільності та процвітанню в світі. Партнерство та співпраця є ключовими елементами зовнішньої політики України та її ролі у міжнародному співтоваристві.

Отже, міжнародні відносини є ключовим елементом зовнішньої політики України та впливають на її становлення як сучасної держави у світовому контексті. Вони допомагають Україні захищати свої інтереси, співпрацювати з іншими країнами та сприяють її розвитку та благополуччю громадян.

1.2. Історичний аспект взаємозв'язків України з зарубіжними країнами та їх вплив на процес зміцнення суверенітету країни

Принцип суверенітету національних держав призводить до різноманітних наслідків у міжнародних відносинах. По-перше, кожна держава вимушена вирішувати складні завдання у своїй зовнішній політиці. Відповідно до одного з видатних американських політологів, А. Уолферса, кожна держава може прагнути національної експансії в широкому сенсі, включаючи розширення своєї території, придбання ресурсів та формування союзів. Вона також може бути стурбована про збереження свого територіального простору та національних інтересів. Крім того, вона може відмовлятися від певної вигоди на користь зміцнення миру та співпраці у міждержавних відносинах.

По-друге, кожна держава прагне забезпечити власну безпеку. Проте це прагнення, характерне для усіх суверенних національних держав, породжує одну з найскладніших і актуальних проблем міжнародних відносин, відому як

«дилема безпеки». Суть її полягає в тому, що підвищення безпеки однієї держави може розглядатися іншими як загроза і спонукати до відповідних дій, включаючи гонку озброєнь або навіть «превентивну війну».

Нарешті, по-третє, оскільки всі національні держави вважаються рівними, деякі з них все ж таки мають більше впливу, як це вказують Б. Рассет і Х. Старр, «деякі більше, ніж інші» [2, с. 35].

Протягом багатьох років Україна стикалася з численними історичними викликами та можливостями в контексті своїх відносин з іншими націями та державами. Даний історичний досвід має визначальне значення для сучасного розвитку України та її зусиль у зміцненні суверенітету.

Так, історичні відносини з сусідніми країнами та іншими державами вплинули на формування територіальних меж України та становлення її національної ідентичності. Завдяки співпраці та конфліктам з різними націями, Україна розвивала свою культуру, мову, традиції та ідентичність. Історичні обставини також вплинули на склад та внутрішні кордони країни.

По-друге, історичний досвід України з іншими країнами мав вплив на її політичну організацію та систему управління. Після десятиліть під владою імперій та іноземних режимів, Україна остаточно вибрала шлях незалежності та встановила власну державну систему. Цей історичний контекст визначає роль та функції української держави в сучасному світі.

По-третє, історичні взаємозв'язки вплинули на зовнішню політику України та її співпрацю з міжнародними партнерами.

Україна активно співпрацює з країнами світу, проте так як Україна націлена до євроінтеграції та має досвід співпраці з Європейським Союзом пропонується розглянути її становлення в цьому аспекті.

Взаємовідносини між Україною та Європейським Союзом (тоді Європейськими Співтовариствами) розпочалися у грудні 1991 року, коли міністр закордонних справ Нідерландів, які очолювали Співтовариство, у своєму листі

офіційно визнав незалежність України. Потім, 23 червня 2022 року, на саміті у Брюсселі Європейська Рада прийняла рішення надати Україні статус країни-кандидата для членства в Європейському Союзі [13].

Пояснення зацікавленості України у вступі до ЄС полягає у тому, що прихильники такої зовнішньої політики вважають, що членство в Європейському Союзі дозволить підвищити політичний авторитет країни на міжнародній арені і знаходитися в центрі світових політичних подій. Це дозволить Україні зайняти міцну позицію та мати вагомий вплив у глобальних процесах.

Розвиток співпраці України з Європейським Союзом з 1991 по 2023 рік можна умовно поділити на наступні етапи (табл. 1.3) [14].

Це загальний огляд етапів розвитку співпраці України з Європейським Союзом з 1991 по 2023 рік.

Важливо зазначити, що процеси інтеграції та співпраці є динамічними, і подальший розвиток взаємовідносин залежить від багатьох факторів та політичних обставин [15, с. 90-101].

Таблиця 1.3

Етапи розвитку співпраці України з Європейським Союзом з 1991 по 2023 рік

№	Період	Найменування періоду	Характеристика
1.	1991-1994	Перші кроки	Після отримання незалежності в 1991 році Україна висловила бажання розвивати відносини з Європейським Союзом. У 1994 році було підписано Партнерство та співробітництво, яке передбачало політичні, економічні та культурні зв'язки між Україною та ЄС.
2.	1995-2004	Наближення до ЄС	Протягом цього періоду Україна зосереджувалась на наближенні до європейських стандартів та реформах.
3.	2004-2014	Політичні зміни та розбудова відносин	Після «Помаранчевої революції» Україна продовжувала зміцнювати свої зв'язки з ЄС. Було підписано План дій з ЄС щодо безвізового режиму.
4.	2014-2023	Угода про асоціацію та реформи	В 2014 році було підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка включає глибоке та всеосяжне наближення України до європейських стандартів у політичній, економічній та суспільній сферах. Угода передбачає здійснення реформ, що сприятимуть зміцненню демократії, правової держави та економічному розвитку. У цей період Україна також отримала безвізовий режим з ЄС, спрощення торгівлі та поглиблення співпраці у різних сферах.
5.	2023 та майбутнє	Перспективи співробітництва	Наразі співпраця України з ЄС продовжується, але є ще багато викликів та завдань, які треба вирішити. Україна активно працює над реалізацією угоди про асоціацію та впровадження реформ. Плани на майбутнє включають глибше інтегрування у європейський ринок, розширення співпраці у сферах енергетики, цифрових технологій, торгівлі

Джерело: [15, с. 90-101]

З цього приводу варто детальніше розглянути історію двосторонніх стосунків між Україною та ЄС, яка починається з Декларації Європейської Спільноти щодо України, виданої у 1991 році. Цей документ відзначив демократичний характер Всеукраїнського Референдуму та визнав суверенітет та незалежність України.

Позиція України стосовно ЄС вперше була сформульована на законодавчому рівні в «Основних напрямках зовнішньої політики України», які були затверджені постановою Верховної Ради України 2 липня 1993 року.

У 1993 році Україна висловила намір підтримувати регіональне співробітництво в Європі та побудову взаємовідносин з країнами Західної Європи з метою розширення своєї участі в європейських структурах і подальшої інтеграції у світовий економічний простір. У цьому контексті Україна також виразила бажання стати повноправним членом Ради Європи і мала перспективну мету зовнішньої політики – членство в Європейських Співтовариствах, інших західноєвропейських або загальноєвропейських структурах, за умови, що це не суперечитиме національним інтересам.

Цікавою особливістю є те, що на той момент Україна не розглядала можливість інтеграції до ЄС, і сам документ стверджує, що членство в Європейських Спільнотах є перспективною, а не пріоритетною метою української зовнішньої політики. Це можна пояснити тим, що на той час Україна була однією з засновників Співдружності Незалежних Держав до розпаду СРСР. Цей факт, можливо, створив певне недовір'я та обережність з боку європейців, оскільки Україна ще не повністю відмовилась від радянського минулого. Крім того, передбачалося, що Співдружність Незалежних Держав може стати правонаступником Радянського Союзу [16, с. 66-69].

У цьому контексті Європа прийняла рішення укладати угоди на двох рівнях. Країнам Центрально-Східної Європи пропонувалися Європейські угоди про асоціацію, а країнам СНД пропонувалося укладати Угоди про партнерство і співробітництво, які визначали межі взаємовідносин з Європою на наступні 10 років з можливістю подальшого продовження.

Україна виступила ініціатором серед країн Співдружності Незалежних Держав, коли уклала Угоду про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом (далі – УПС). Цей документ, який встановлював правовий каркас для співпраці між Україною та ЄС, був підписаний 14 червня 1994 року в Люксембурзі і ратифікований Верховною Радою України в той самий день. З УПС набула чинності з 1 березня 1998 року після ратифікації всіма членами ЄС. Ця угода служила основою для розвитку політичного діалогу та економічного співробітництва між Україною та ЄС, що відкрило нові можливості для поступового наближення України до Європейського Союзу [17, с. 9-10].

Українські дослідники визначають листопад 1999 року як точку відліку нового етапу розвитку відносин України з ЄС, коли Президент України Л. Кучма оголосив про намір інтегрувати країну до Європейського Союзу у своїй інавгураційній промові. Пропонується розглянути основні кроки на шляху України до потенційного членства в ЄС [18]:

1. Набуття членства Світовій організації торгівлі (далі – СОТ): приведення українського законодавства у відповідність до стандартів країни з ринкової економіки.

Набуття членства Україною у СОТ передбачає необхідність приведення українського законодавства у відповідність до стандартів країни з ринкової економіки. Цей процес є важливим для забезпечення відкритості та конкурентоспроможності української економіки, створення сприятливого інвестиційного клімату та забезпечення взаємовигідних умов у торгівлі з іншими членами СОТ.

Приведення законодавства відбувається шляхом проведення реформ у різних сферах, включаючи економіку, фінанси, митний та податковий режим, захист інтелектуальної власності, санітарні та фітосанітарні норми, стандарти якості тощо. Це вимагає прийняття нових законів, розробки нормативно-правових актів та впровадження необхідних інституційних змін [18].

Процес приведення законодавства до стандартів СОТ включає гармонізацію законодавчої бази з вимогами СОТ, адаптацію процедур та правил до міжнародних стандартів, встановлених органами СОТ. Також важливо забезпечити ефективне виконання та дотримання зобов'язань, що впливають з участі в органах СОТ, зокрема щодо торговельних обмежень, захисту прав інтелектуальної власності, прозорості торгівлі та вирішення спорів.

Набуття членства в СОТ відкриває для України нові можливості в міжнародній торгівлі, покращує доступ до зовнішніх ринків, сприяє розвитку економіки та прискорює процеси модернізації та реформування. Приведення українського законодавства у відповідність до стандартів країни з ринкової економіки є важливим кроком у цьому напрямку.

2. Україна приєдналася до Європейської асоціації вільної торгівлі і стала частиною Європейського економічного простору. Була реалізована Угода про партнерство та співробітництво [19, с. 88-90].

Включення України до Європейської асоціації вільної торгівлі (далі – ЄАВТ) і Європейського економічного простору та реалізація Угоди про партнерство і співробітництво має вагомим значення для розвитку української економіки та її інтеграції з європейськими ринками.

Вступ до ЄАВТ дозволяє Україні забезпечити безмитний доступ до ринків країн-членів асоціації, сприяє зближенню торговельних правил і стандартів, зменшує торговельні бар'єри та сприяє збільшенню обсягів торгівлі з країнами-учасницями. Це стимулює експорт українських товарів і послуг, сприяє іноземним інвестиціям, а також модернізації внутрішнього ринку.

Укладення УПС встановлює правовий механізм співробітництва між Україною та Європейським Союзом у різних сферах, включаючи політичний діалог, економічне співробітництво, сектори правосуддя, свободи, безпеки та ін. Ця угода надає рамки для розвитку та зміцнення взаємовигідних стосунків між Україною та ЄС, сприяє глибшій інтеграції України з європейськими структурами та стимулює реформи в різних сферах.

Реалізація УПС і входження до ЄАВТ та ЄЕП сприяють модернізації української економіки, підвищенню її конкурентоспроможності та привабливості для іноземних інвесторів. Це відкриває нові можливості для розвитку підприємництва, створення робочих місць, залучення технологій та знань, а також сприяє підвищенню життєвого рівня населення шляхом зміцнення економічних зв'язків з Європою [20].

3. Створення зони вільної торгівлі України – ЄС.

Створення зони вільної торгівлі України з Європейським Союзом є важливим кроком у процесі європейської інтеграції України. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка була підписана в 2014 році та набула чинності в 2017 році, включає створення зони вільної торгівлі та співпрацю в багатьох інших сферах, таких як політика, право, безпека та інші. Основною метою цієї угоди є поетапне впровадження зони вільної торгівлі, що включає в себе зниження митних тарифів, лібералізацію послуг та залучення інвестицій. Це сприяє підвищенню економічного співробітництва, розвитку підприємництва та зміцненню торгових зв'язків між Україною та країнами-членами ЄС [21].

Створення зони вільної торгівлі має позитивний вплив на українську економіку, забезпечуючи доступ українських товарів до великого європейського ринку, сприяючи збільшенню експорту та залученню іноземних інвестицій. Вона також стимулює модернізацію українських підприємств, залучення нових технологій та знань, підвищення конкурентоспроможності.

Створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС є важливим кроком у

напрямку європейської інтеграції України. Вона допомагає українській економіці стати більш конкурентоспроможною, розширює ринки збуту для українських товарів та послуг, сприяє розвитку підприємництва [14].

У 1998 році Україна визначила та розширила свій стратегічний курс на інтеграцію до Європейського Союзу, впроваджуючи Стратегію інтеграції України до ЄС. Програма інтеграції України до ЄС була схвалена в 2000 році. На той час Україна вже встановила двостороннє співробітництво з країнами-членами ЄС та розпочала відповідні політичні діалоги. У березні 2001 року Президент України Л. Кучма висловив Послання до Верховної Ради України, додавши до нього спеціальну доповідь під назвою «Україна і Європейський Союз», в якій прогнозувалися перспективи економічної та соціальної політики в контексті приєднання України до структур Європейського Союзу. Регулярний двосторонній політичний діалог розпочався в 1994 році після підписання Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (яка стала чинною з 1998 року). Кілька років по тому відбувся перший Саміт Україна – Європейський Союз, на якому було підтверджено проєвропейський вибір держави. Загалом до 2021 року відбулося 21 зустріч у такому форматі, в яких брали участь Президент України, Президент Європейської Ради та Президент Європейської Комісії.

У березні 2007 розпочалися переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення нової угоди. На прохання української сторони ця угода була названа Угодою про асоціацію, що відображало її справжній зміст. Окрім того, вона передбачала створення глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі, переговори про яку розпочалися у 2008 році. В результаті дискусій було прийнято компромісне рішення, яке було оформлене польсько-шведською ініціативою під назвою «Східне партнерство» для країн Східної Європи, таких як Україна, Республіка Молдова, Республіка Білорусь, Грузія, Республіка Вірменія та Азербайджанська Республіка. Основною метою цього партнерства є

створення необхідних умов для прискорення політичного об'єднання та подальшої економічної інтеграції між Європейським Союзом і зацікавленими країнами-партнерами. У травні 2008 року члени Ради Європейського Союзу відображали це партнерство в загальних питаннях та зовнішніх відносинах. Урочисте відкриття «Східного партнерства» Європейським Союзом відбулося в Празі 7 травня 2009 року. Перша зустріч міністрів закордонних справ у рамках цього партнерства відбулася 8 грудня 2009 року в Брюсселі. З того часу саміти між главами держав та урядами Європейського Союзу та країн-партнерів проводяться раз на два роки [14].

На Паризькому саміті, що відбувся 9 вересня 2008 року, Україна та Європейський Союз досягли політичної домовленості щодо укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію. Ця угода передбачала будівництво взаємних відносин на основі політичної асоціації та економічної інтеграції між Україною та ЄС. Підписання такої угоди відкривало шлях до ближчого співробітництва, зміцнення політичних зв'язків та розширення економічних відносин між сторонами [14].

У 2010 році Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» було підтверджено, що головною засадою зовнішньої політики є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний і правовий простір з метою отримання членства в Європейському Союзі [22].

У період від 2007 до 2012 року відбулося 21 раунд переговорів щодо підготовки Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, і останній з них мав місце наприкінці 2011 року. Глави делегацій підписали цю угоду 30 березня 2012 року в Брюсселі. На наступному саміті Україна – Європейський Союз, який відбувся в Києві 25 лютого 2013 року, лідери обох сторін підтвердили готовність до підписання цієї угоди, запланованого на листопад 2013 року під час Вільнюського саміту.

Цей процес вимагав лібералізації суспільно-політичного життя в Україні,

що стало вирішальним чинником. Європейський Союз особливо був занепокоєний ув'язненням колишніх високопосадовців, зокрема Ю. Тимошенко та В. Луценка. В той же час геополітичне положення України ускладнилося через її територію, яка стала спільним простором зовнішньої безпеки і геополітичної конкуренції між Російською Федерацією та Європейським Союзом

21.11.2013 Кабінет Міністрів України ухвалив розпорядження щодо питання укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яке призвело до призупинення процесу підготовки до укладання цієї угоди. Це рішення мало серйозні наслідки для міжнародного іміджу України, ослабило позиції «Східного партнерства» та суперечило загальному стратегічному курсу країни [23].

Це відтермінування укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом викликало соціально-політичний вибух в Україні, відомий як Євромайдан або Революція гідності. Ці події мали глибокий вплив на політичну та суспільну ситуацію в країні. Протести та акції громадян вимагали європейської інтеграції, боролися проти корупції, авторитарного режиму та захищали громадські свободи. Рух Євромайдан привернув увагу світової громадськості, а подальші події спричинили політичні зміни в Україні та конфлікт на сході країни.

Масштабні зміни, що настали після 2013–2014 років, сприяли поверненню до європейської інтеграції. На 21 березня 2014 року була укладена політична частина Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку. Також 27 червня 2014 року була укладена економічна частина цієї угоди у Заключному акті Позачергового саміту. Угоду ратифікували Верховна Рада України та Європейський парламент 16 вересня 2014 року. Після завершення всіх внутрішніх процедур 1 листопада 2014 року було введено тимчасове застосування значної частини Угоди про асоціацію до повної

ратифікації всіма державами-членами Європейського Союзу. З 1 вересня 2017 року угода набула чинності в повному обсязі, і в тому ж році був встановлений безвізовий режим між Україною та Європейським Союзом [21].

Утім, Україна була деякою мірою розчарована результатами саміту «Східного партнерства», що відбувся 24 листопада 2017 року, оскільки обмежені перспективи євроінтеграції були підтвержені. На саміті між Україною та Європейським Союзом, який відбувся у 2020 році, сторони домовилися провести всебічний огляд досягнень цілей Угоди у наступному році та підтвердили свою відданість зміцненню політичної асоціації та економічної інтеграції [24].

Так, у 2020 році була затверджена нова Стратегія співробітництва між Україною та Європейським Союзом на період до 2027 року. Ця стратегія визначає пріоритетні напрямки співпраці між обома сторонами. Деякі з цих напрямків включають (табл. 1.4).

Ці пріоритетні напрямки співпраці визначені з метою сприяти розвитку України та її зближенню з Європейським Союзом, створенню стійкої економіки, підвищенню якості життя громадян та зміцненню демократичних цінностей та принципів [25].

Таблиця 1.4

Напрями співпраці між Україною та ЄС згідно з Стратегії

№	Напрямок	Характеристика
1.	Політичне співробітництво	Зміцнення демократії, правової держави та громадянського суспільства, підтримка миру, безпеки і стабільності, спільна боротьба з тероризмом і організованою злочинністю.
2.	Економічне співробітництво	Розвиток торгівлі та інвестиційних відносин, сприяння підприємництву та розвитку малих і середніх підприємств, підтримка економічних реформ, зближення нормативно-правової бази з європейськими стандартами.
3.	Соціальне та людське розвиток	Підтримка освіти, науки та інновацій, сприяння молодіжним і культурним обмінам, розвиток соціальної сфери, забезпечення прав людини та рівних можливостей.
4.	Енергетичне співробітництво	Розвиток енергоефективності, використання відновлювальних джерел енергії, розбудова енергетичної інфраструктури та безпеки постачання енергії.
5.	Коннективність	Забезпечення транспортної, цифрової та логістичної коннективності між Україною та ЄС, сприяння розвитку транспортної інфраструктури та сполучення.

Джерело: [25, с. 40-45]

На початку 2021 року відбулося сьоме засідання Ради асоціації між Україною та Європейським Союзом, під час якого було узгоджено зміцнення економічної інтеграції та наближення регуляторних норм в галузях цифрової економіки, спрощення торгівлі, митного співробітництва, юстиції та внутрішніх справ в рамках Угоди про асоціацію. В червні 2021 року Рада Європейського Союзу затвердила підписання Угоди про спільний авіаційний простір.

На сьогодні співпраця між Україною та Європейським Союзом продовжується, але виникають нові виклики та завдання, які потребують вирішення. Україна активно займається реалізацією угоди про асоціацію та впровадженням необхідних реформ. У майбутньому планується глибше

інтегруватися у європейський ринок та розширити співпрацю в таких сферах, як енергетика, цифрові технології, торгівля та інші. Для досягнення цих цілей важливо продовжувати реформування і модернізацію економіки, зміцнювати правову державу, боротися з корупцією та підвищувати життєвий рівень громадян. Європейська інтеграція залишається стратегічним курсом для України, сприяючи розвитку країни та зближенню з європейськими стандартами та цінностями [25, с. 40-42].

1.3. Аналіз джерельної бази

Українська проблема в сучасних міжнародних відносинах особливо під час війни є важливою не лише для самої України, але і для міжнародної спільноти в цілому. Вона вимагає уваги, дипломатичних зусиль і пошуку мирного вирішення, і її подальший розвиток має серйозний вплив на геополітичну ситуацію та стабільність в регіоні та світі.

Окремі аспекти проблеми були предметом наукових розвідок багатьох науковців. Зокрема можна виділити праці Макара В.Ю., Макара Ю. І., Федуняка С. Г., Фісанова В.П., Горбуліна В.П., Ротар Н.Ю., Круглашова А.М., Бурдяк В.І., Перепелиці Г.М., Хоми Н.М., Копійки В.В., Удовенка Г.Й.

Розглядаючи нормативне забезпечення співпраці України у міжнародних відносинах пропонується визначити з Європейським Союзом у період з 1991 р. до сьогодення, що було суттєвим кроком в розвитку взаємовідносин між обома сторонами, пропонується висвітлити визначені нормативні акти історичного періоду двосторонніх взаємовідносин України – ЄС

Після набуття незалежності в 1991 р., Україна зробила активні кроки в напрямку інтеграції з Європейським Союзом з метою підтримки стабільності, розвитку і демократизації країни.

Початок відносин між Україною та Європейським Союзом належить

грудню 1991 року, коли представник головної країни в ЄС, Міністр закордонних справ Нідерландів, у своєму ім'я ЄС офіційно визнав незалежність України. Цей важливий акт визнання став першим кроком у встановленні дипломатичних та політичних зв'язків між Україною та Європейським Союзом.

Намір України розвивати відносини з Європейським Союзом було вперше оголошено у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Цей історичний документ визначив стратегічну орієнтацію України на посилення співпраці та партнерства з країнами Європейського Союзу та встановив основні принципи, які повинні лежати в основі відносин між цими сторонами [26, с. 77-91].

Постанова Верховної Ради України акцентувала на необхідності забезпечення стабільності, миру та розвитку на європейському континенті, а також визначила участь України у роботі з міжнародними організаціями з метою підтримки та розвитку міжнародних стосунків.

Окрім того, документ стверджував важливість дотримання засад міжнародного права, включаючи принципи незалежності, суверенітету та невтручання у внутрішні справи інших країн. Він закликав до сприяння збереженню миру та вирішенню міжнародних конфліктів шляхом діалогу, перемовин та співпраці між державами.

Цей документ поклав початок активним зусиллям з боку України для зближення з Європейським Союзом та інтеграції з європейськими структурами. Він став важливою підставою для подальшого розвитку дипломатичних, економічних, торговельних та культурних зв'язків між Україною та ЄС.

Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. відзначається як визначний крок у здійсненні зовнішньополітичної стратегії України, яка спрямована на підтримку миру, стабільності та співпраці з країнами Європейського Союзу, та стала важливим етапом у розбудові взаємовигідних відносин між Україною та Європейським Союзом на шляху до спільного

процвітання та демократичного розвитку [27].

14 червня 1994 р. у м. Люксембург було підписано Угоду про партнерство та співробітництво між Україною, з одного боку, і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, з іншого боку [28].

Ця угода відзначалася як важливий етап в розвитку відносин між Україною та країнами Європейських Співтовариств. Вона стала фундаментом для спрямованої на співпрацю і партнерство взаємодії, сприяючи розвитку політичних, економічних, культурних та інших зв'язків між сторонами.

Угода встановлювала механізми для спільного вирішення проблем, обміну інформацією та сприяння спільним інтересам. Вона також передбачала сприяння розвитку торгівлі та економічного співробітництва, сприяння залученню іноземних інвестицій та взаємному розвитку господарських зв'язків.

Україна зробила важливий крок до поглиблення інтеграції з Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами, що відкривало нові перспективи співпраці та розвитку. Ця угода стала основою для подальшого розширення взаємовигідних стосунків та партнерства між Україною та Європейським Союзом, сприяючи взаємному зближенню і співпраці між обома сторонами.

Першого червня 1995 року в місті Люксембург відбулася зустріч між Президентом України Л. Д. Кучмою та Головою Європейської Комісії Ж. Сантером. Під час цієї зустрічі було укладено Тимчасову угоду, яка стосувалася торгівлі та пов'язаних з нею питань між Україною, з одного боку, і Європейським Співтовариством, Європейським Об'єднанням Вугілля і Сталі, Європейським Співтовариством з Атомної Енергії, з іншого боку.

Це була значуща подія в історії співпраці між Україною та Європейськими Співтовариствами, яка забезпечувала сприяння взаємним торговельним відносинам та сприянню економічному розвитку обох сторін. Тимчасова угода встановлювала рамки для регулювання питань, пов'язаних з торгівлею товарами,

послугами та інвестиціями між Україною та Європейським Співтовариством.

За допомогою цієї угоди, були створені механізми для збільшення обсягу торгівлі між сторонами та забезпечення сприятливих умов для бізнесу та інвестиційного співробітництва. Цей крок вніс важливий внесок у розвиток економічних зв'язків між Україною та країнами Європейських Співтовариств, що сприяло взаємовигідній співпраці та сприянню економічному зростанню обох сторін.

Ця Тимчасова угода визначила напрямки співпраці та стала першим кроком на шляху до поглиблення відносин між Україною та Європейськими Співтовариствами, що відкрило нові можливості для спільного розвитку та співпраці в різних сферах.

19 травня 1996 р. було підписано Меморандум про Взаєморозуміння між Європейським Співтовариством та Україною. Цей документ став важливою віхою в розвитку відносин між Україною та Європейським Співтовариством і встановив основу для співпраці та партнерства між обома сторонами [29].

Меморандум про Взаєморозуміння передбачав зближення позицій та спільне вирішення проблем, які стосувалися різних аспектів співпраці, зокрема політичних, економічних, культурних та соціальних. Документ закладав основи для спільного діалогу та співробітництва з метою сприяння стабільності та розвитку на обох сторонах.

Меморандум також визначав рамки співпраці між Україною та Європейським Співтовариством, встановлюючи механізми для спільної роботи та взаємної підтримки. Він створив основу для сприяння залученню іноземних інвестицій, розвитку торгівлі, технічного співробітництва, наукових обмінів та інших сфер співпраці між сторонами.

Підписання Меморандуму про Взаєморозуміння свідчило про взаємний інтерес та намір поглиблювати співпрацю між Україною та Європейським Співтовариством на основі спільних цінностей та інтересів. Цей крок сприяв

зміцненню довіри між сторонами та поклав основи для подальшого розвитку відносин і співпраці, що сприяло зростанню взаємних користей та партнерства на користь обох сторін.

У подальшому стратегічний курс України на європейську інтеграцію був підтверджений та розвинутий у Стратегії інтеграції України до ЄС, яку схвалено 11 червня 1998 року. Цей документ заклав основи для подальшого сприяння співпраці, взаємовигідного партнерства та розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом [29].

Також, була ухвалена Програма інтеграції України до ЄС, схвалена 14 вересня 2000 р., яка визначала конкретні кроки та заходи для досягнення стратегічної мети – європейської інтеграції України. Цей документ проголошував довготермінові перспективи співпраці між Україною та Європейським Союзом, спрямованими на зміцнення демократії, прав людини, економічного розвитку та спільної безпеки.

Запровадження цих стратегій та програм зазначало, що Україна націлена на плідну співпрацю та поступову інтеграцію з Європейським Союзом, з метою підтримки стабільності, розвитку та демократизації країни на шляху до європейських стандартів і цінностей. Ці зусилля стали важливим кроком у створенні міцних та взаємовигідних зв'язків між Україною та Європейським Союзом, які продовжують розвиватися й досі.

Відповідно до статті 11 Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» однією з основоположних засад зовнішньої політики України є забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС [22].

15 березня 2001 року в місті Страсбург Європейський Парламент ухвалив Резолюцію стосовно Спільної стратегії Європейського Союзу щодо України, в якій було визнано право України стати членом ЄС [31].

У цій Резолюції Європейський Парламент підтвердив свою підтримку

співпраці та партнерства між ЄС та Україною, а також визнав перспективу європейської інтеграції для України. Висловивши позитивний настрій стосовно України як потенційного члена Європейського Союзу, Резолюція підкреслила важливість подальшої співпраці між сторонами з метою досягнення спільних цілей та цінностей.

Цей акт є важливим кроком у зміцненні відносин між Україною та Європейським Союзом, а також свідчить про визнання ЄС потенційного внеску України у спільну європейську сім'ю. Прийняття Резолюції підтверджує важливість розбудови довгострокового та стійкого партнерства між обидвома сторонами на основі спільних цілей, цінностей та принципів.

13 червня 2005 р. була підписана Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз [32].

Ця угода встановила механізм та умови для залучення України до участі в миротворчих та кризових операціях, проведених Європейським Союзом з метою врегулювання конфліктів та забезпечення стабільності в регіонах кризової напруги. В рамках цієї угоди, Україна може приймати участь у миротворчих місіях, здійснювати внесок у забезпечення безпеки та стабільності на міжнародному рівні.

Угода створила можливість для України активно долучатися до спільних зусиль з міжнародної спільноти у вирішенні конфліктів та розв'язанні кризових ситуацій. Це дало змогу країні співпрацювати з ЄС у сфері безпеки та сприяло зміцненню взаємодії між обидвома сторонами в контексті глобальних викликів та загроз.

Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз є важливим кроком у поглибленні співпраці між обидвома сторонами в сфері безпеки та сприяє зміцненню миру та стабільності в регіоні та за його межами.

27 липня 2005 р. у місті Брюссель було підписано Угоду між Урядом України та Європейським Співтовариством про торгівлю деякими сталеливарними виробами на 2005–2006 рр. Ця угода передбачала ряд важливих змін в торгівельних відносинах між Україною та ЄС [33].

Одним із ключових пунктів угоди було збільшення до кінця 2005 р. квоти на імпорт до Європейського Союзу українського плоского та сортового прокату до 980 тис. тонн. Це дозволяло Україні збільшити свої експортні можливості на європейський ринок сталеливарних виробів та підвищити конкурентоспроможність своїх продуктів.

Така угода стала важливим кроком у покращенні торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом та сприяла розвитку економічної співпраці між обидвома сторонами. Збільшення квоти на імпорт сталевих виробів з України до ЄС підсилило обсяги торгівлі між країнами та сприяло розвитку сталевих промисловості в Україні.

Ця угода підтверджує важливість торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом, а також засвідчує зусилля обох сторін у розвитку взаємовигідних співробітництва та зміцненні економічних зв'язків.

17 березня 2006 р. у місті Братислава було підписано двосторонній документ між Україною та Словаччиною під назвою «Словацько-українське співробітництво з виконання Плану дій Україна – ЄС у 2006 році». Цей документ був спрямований на забезпечення конкретного плану співпраці між Україною та Словаччиною стосовно імплементації Плану дій Україна – ЄС.

Угода містить зазначений план співробітництва, який передбачав реалізацію спільних проектів, заходів та ініціатив, спрямованих на підтримку і втілення в життя стратегічних завдань Плану дій Україна – ЄС у 2006 р. Ці дії були спрямовані на підвищення ефективності та прискорення процесів європейської інтеграції України та зміцнення співпраці між Україною та Європейським Союзом.

Підписання такого документу підтверджує важливість дружніх та плідних відносин між Україною та Словаччиною, а також їх бажання спільно просуватися до мети – наближення України до Європейського Союзу. Цей двосторонній документ є проявом зобов'язання обох країн до спільної роботи та взаємного підтримання на шляху до європейської інтеграції та розвитку добросусідських відносин.

5 березня 2007 року Україна та ЄС розпочали переговорний процес щодо укладення нової угоди між Україною та ЄС.

9 вересня 2008 року на Паризькому саміті Україна та Європейський Союз досягли політичної домовленості про укладення майбутньої угоди в форматі Угоди про асоціацію, яка будуватиметься на принципах політичної асоціації та економічної інтеграції [34].

Цей важливий крок відображав загальний намір зміцнити співпрацю та взаємодію між Україною та Європейським Союзом, а також наблизити Україну до європейських стандартів, цінностей та норм. Угода про асоціацію передбачала побудову тісних політичних зв'язків між сторонами та підтримку реформ, спрямованих на демократизацію, розвиток прав людини, правову державу та ефективне управління.

Крім того, Угода про асоціацію поклала акцент на економічну інтеграцію між Україною та Європейським Союзом, зокрема на створення зони вільної торгівлі та співпрацю у сфері економічного розвитку та інвестицій.

Ця домовленість була підтверджена як важливий етап на шляху України до європейської інтеграції та підтримки реформ для зміцнення демократичних інституцій, економічного зростання та розвитку країни. Угода про асоціацію стала фундаментом для подальших переговорів та узгоджень між сторонами з метою побудови довгострокового і взаємовигідного партнерства, яке сприяло б зміцненню співпраці та забезпеченню спільного процвітання на користь обох сторін.

Відповідно до узгоджень, досягнутих під час Паризького саміту Україна-ЄС у 2009 році, був розроблений та затверджений Порядок денний асоціації. Цей порядок денний замінив План дій Україна-ЄС та став важливим керівником для впровадження реформ в Україні під час підготовки до реалізації майбутньої Угоди про асоціацію [35].

На 15-му Саміті Україна-ЄС, що відбувся 19 грудня 2011 року в Києві, були завершені переговори щодо майбутньої Угоди про асоціацію. Текст цієї угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС 30 березня 2012 року.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, а економічну частину – 27 червня 2014 року. Угоду було ратифіковано Верховною Радою України та Європейським Парламентом синхронно 16 вересня 2014 року. Починаючи з 1 листопада 2014 року, було тимчасово застосовано цю угоду [14].

Україна продовжує працювати над реалізацією угоди та впровадженням реформ з метою глибшої інтеграції у європейський ринок та розширення співпраці у різних сферах.

У 2020 році була затверджена нова Стратегія співробітництва України та ЄС на період до 2027 року, яка визначає пріоритетні напрямки співпраці. На сьогодні співпраця України з ЄС продовжується, а країна працює над реалізацією угоди та планує глибше інтегруватися в європейський ринок, розширювати співпрацю в енергетиці, цифрових технологіях, торгівлі та інших сферах.

РОЗДІЛ 2.

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ВИКЛИКИ ПЕРЕД УКРАЇНОЮ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

2.1. Виклики та проблеми перед Україною у сучасному світі

Україна стикається зі значними викликами та проблемами на зовнішньополітичній, зовнішньоекономічній і військовій площинах. На зовнішньополітичному рівні країна протистоїть повномасштабному вторгненню Російської Федерації, яка загрожує безпеці та суверенітету України. Зовнішньоекономічні проблеми включають в себе нестабільність на світових ринках, торговельні конфлікти та необхідність залучення інвестицій для розвитку країни. У військовій сфері Україна продовжує боротьбу за територіальну цілісність та повноцінний мир по всій території України, і водночас має вдосконалювати свою обороноздатність та забезпечувати національну безпеку в умовах геополітичних загроз. Усі ці аспекти вимагають ретельного аналізу, комплексних рішень та ефективної стратегії для забезпечення майбутнього стабільності та процвітання України [36, с. 6].

Відносини з Росією мали особливе місце в зовнішній політиці України, адже створювали найбільше викликів. Саме Росія стала ініціатором втягування України як частини зруйнованого СРСР, до нових інтеграційних проектів на пострадянському просторі, зокрема СНД. Україна ніколи не була повноправним членом цього об'єднання, але набула статусу асоційованого члена Економічного Союзу СНД, а у 1999 р. увійшла до складу Міжпарламентської асамблеї СНД [86, с.264].

Російська військова агресія в Україні, яка розпочалася в лютому 2014 року, фактично завершила пост біполярний період розвитку системи міжнародних відносин, що відзначався відносною слабкістю і недієздатністю безпекових

інструментів і механізмів. Розглянемо, яким чином російсько-українська війна впливає на зміну вищезазначених структурних вимірів міжнародної системи [87].

Відповідно до цього слід виділити декілька важливих викликів для України у 2023 році. Перший та найбільш актуальний виклик – це російська агресія [37].

Перед Україною постає значний виклик, і це вимагає не лише фізичної перемоги на полі бою, але й перемоги в концептуальному та інтелектуальному просторі. Завдання полягає в тому, щоб країна визначила своє бачення майбутніх відносин зі світом, ретельно розглянула роль Російської Федерації у цьому майбутньому та розробила стратегію відновлення економіки та держави після періоду війни та кризи.

Перемога в концептуальному просторі передбачає не лише військові операції, але й активну дипломатичну діяльність, встановлення міжнародних партнерств та співпрацю, а також здатність впливати на глобальне обговорення ситуації. Україні слід активно пропонувати свої ідеї та концепції щодо майбутніх відносин та співпраці, робити акцент на мир, стабільність та справедливість.

Крім того, країна повинна мати чітку стратегію щодо відновлення своєї економіки та відновлення державних інститутів. Це включає в себе реформи у сферах фінансів, промисловості, освіти та інфраструктури, які сприятимуть сталому економічному зростанню. Важливо також враховувати соціальні аспекти та забезпечувати підтримку та інклюзію всіх шарів населення під час процесу відновлення [37].

Отже, перемога України у концептуальному та інтелектуальному просторі передбачає розробку чіткої стратегії для майбутніх відносин зі світом, визначення ролі Російської Федерації у цих відносинах та роботу над відновленням країни після війни та кризи, зосереджуючись на економічному та соціальному відновленні.

Подолання цього виклику передбачає вживання широкого спектру заходів

та стратегічний підхід. Перш за все, необхідно активно розвивати дипломатичний напрямок. Це включає в себе пошук спільних мовних та дипломатичних рішень з міжнародними партнерами, встановлення та підтримку дипломатичних зв'язків з іншими країнами, ініціювання міжнародних переговорів та дотримання міжнародного права. Зусиллями дипломатів Україна може домогтися підтримки та визнання свого статусу в світі [38].

Розвиток міжнародних партнерств також важливий. Україна повинна співпрацювати з іншими країнами, міжнародними організаціями та громадськими організаціями, щоб зміцнити свою позицію на міжнародній арені і забезпечити підтримку для своїх інтересів.

До того ж Україні варто бути здатною пропонувати конструктивні рішення та ідеї, які сприятимуть миру, стабільності та розвитку. Це може включати в себе ініціювання мирних переговорів, розробку планів відновлення та розвитку після війни, а також реформи у сфері безпеки та правосуддя.

Для досягнення сталого розвитку і подолання наслідків війни Україні слід активно працювати над власним реформуванням. Включає в себе економічні та соціальні реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності та покращення якості життя громадян. Важливо також забезпечувати прозоре та відкрите управління, боротьбу з корупцією та зміцнення правової системи.

У цілому, подолання складного виклику, перед яким стоїть Україна, вимагає комплексного підходу, що включає в себе дипломатичні, міжнародні, економічні та соціальні заходи. Зусиллями країни, її партнерів та громадян Україна може досягти миру, стабільності та розвитку в майбутньому.

Таким чином, Україна стоїть перед важливим завданням з розв'язання проблем, пов'язаних з Російською Федерацією, і це вимагає не лише фізичного переможця на полі бою, але й розумової перемоги, яка полягає в визначенні власної майбутньої стратегії та бачення подальших відносин, які будуть сприяти стійкому розвитку України та подоланню викликів війни [37].

Росія лишається тривалою загрозою для України, і тому вельми важливо негайно розробити стратегію на російському напрямку. Ця стратегія повинна бути спрямована на стратегічне стримування Російської Федерації на десятиліття вперед, з чітким розумінням використання санкційних механізмів, систематичним вивченням внутрішніх процесів у Російській Федерації та розбудовою системних відносин з різними країнами, які Російської Федерації може використовувати для своїх стратегічних цілей.

Перш за все, важливо мати чітку стратегію стосовно ролі санкцій у відносинах з Російської Федерації. Санкції можуть бути потужним інструментом тиску на Російської Федерації та повинні використовуватися розумно і обачно. Вони повинні бути частиною більшої стратегії, спрямованої на вплив на політичні, економічні та військові рішення агресора.

Друга складова стратегії передбачає систематичне та глибоке дослідження внутрішніх процесів у Російської Федерації. Розуміння політичного, економічного та суспільного ландшафту внутрішньої ситуації в Російської Федерації відіграє ключову роль у розробці та реалізації ефективної стратегії стосовно цієї країни [39].

Систематичне дослідження внутрішніх процесів у Росії є надзвичайно важливою складовою в розумінні та взаємодії з цією країною. Це охоплює аналіз різних аспектів російського внутрішнього ландшафту, включаючи політичну систему, структуру влади, роль політичних інститутів та партій, а також динаміку політичних процесів в самій Російської Федерації.

Розуміння політичної системи агресора допомагає визначити ключових гравців та механізми прийняття рішень в країні. Вивчення структури влади включає аналіз президентської та парламентської систем, ролі інших органів влади [37].

Роль політичних інститутів та партій визначає, як формується політична воля та як відбуваються вибори та прийняття законів. Важливо вивчати динаміку

політичних процесів, такі як політичні реформи, виборчі кампанії та громадянську активність, яка впливає на політичний ландшафт Російської Федерації.

Окрім політичних аспектів, систематичне дослідження включає і аналіз економічного ландшафту Російської Федерації. Це включає в себе оцінку фінансового стану країни, економічні реформи, які можуть впливати на рівень життя громадян, та вплив російської економіки на зовнішні відносини, зокрема в галузі торгівлі та енергетики.

Не менш важливий є аналіз суспільного контексту в Російській Федерації, який включає в себе дослідження демографічних та культурних процесів, роль громадянського суспільства, а також ставлення громадян до політичних та соціальних питань. Розуміння громадської думки та потреб населення допомагає адаптувати стратегії взаємодії з Російської Федерації та спрямовувати їх на краще вирішення спільних питань [37].

Всі ці аспекти систематичного дослідження внутрішніх процесів в країні-агресорі відіграють важливу роль в розробці стратегій та політики стосовно цієї країни. Це дозволяє країнам та міжнародним організаціям краще розуміти її та спрямовувати свої дії на досягнення спільних цілей та забезпечення стабільності та миру.

Розуміння всіх цих аспектів внутрішньої ситуації в Російській Федерації є критично важливим для України, оскільки це надає можливість не лише отримати чіткий і детальний образ того, як країна функціонує всередині своїх кордонів, але також передбачити можливі дії та реакції росії на зовнішні впливи та події. Це надає інформовану основу для прийняття обґрунтованих рішень та розробки стратегій, що дозволяє краще реагувати на зміни та ризики, пов'язані з Російської Федерації.

Знання політичного, економічного, та соціокультурного контексту в Російській Федерації дозволяє докладно розглядати різні аспекти її

функціонування та внутрішніх динамік. Розуміння політичних процесів, ролі інститутів, інтересів партій, та динаміки влади допомагає прогнозувати рішення та політичні кроки Російської Федерації в майбутньому.

Економічний аналіз, включаючи фінансовий стан та реформи, надає можливість оцінювати економічну стійкість та вплив Російської Федерації на світовий ринок. Дослідження суспільного контексту, включаючи демографічні та культурні аспекти, допомагає зрозуміти настрої громадян та їхнє ставлення до політичних та соціальних питань [41, с. 6-10].

Це знання є необхідним для того, щоб розвивати та реалізувати стратегії та політику стосовно Російської Федерації, забезпечувати національні інтереси та зменшувати ризики конфліктів та непорозумінь. Маючи глибоке розуміння внутрішньої ситуації Російської Федерації, країни та міжнародні організації можуть більш ефективно взаємодіяти з Російською Федерацією та спрямовувати спільні зусилля на досягнення спільних цілей, включаючи забезпечення стабільності та миру в регіоні.

Таке систематичне дослідження є необхідним для ефективного управління відносинами з Російською Федерацією, забезпечення національних інтересів та збереження стабільності в регіоні.

Нарешті, розбудова системних відносин з країнами, які мають важливий вплив на Російської Федерації, є ключовою. Ці країни можуть бути регіональними або глобальними гравцями, і розвинуті відносини з ними можуть допомогти обмежити можливості Російської Федерації для досягнення своїх агресивних цілей. Важливо будувати діалог та співпрацю з цими країнами на різних рівнях, включаючи політичний, економічний та військовий [42, с. 7-10].

Загалом, стратегія на російському напрямку повинна бути ретельно проробленою, цілеспрямованою та враховувати складність відносин з Російської Федерації, зокрема її амбіції та потенційну загрозу. Надійна стратегія допоможе Україні в управлінні цією загрозою та забезпечить стабільність та безпеку.

Другим важливим викликом в будь-якому збройному конфлікті є післявоєнна розбудова. Активна фаза бойових дій може бути лише початком важкого і тривалого процесу. Друга частина – це боротьба за мир та відновлення після війни. Ця фаза може бути найбільш складною, оскільки вимагає не лише ефективної риторики, постачання військового обладнання та розуміння ситуації на фронті, але також розбудови надійної інфраструктури, відновлення економіки, подолання гуманітарних наслідків війни, перезавантаження політичної системи, розробки візії для майбутнього, яка виходить за межі області конфлікту та стосується саме побудови міцної та стабільної держави з чітким розумінням її амбіцій, цілей та місця у світовому співтоваристві [37].

У післявоєнному періоді, багато ресурсів та зусиль потрібно спрямувати на відновлення постраждалих територій, надання гуманітарної допомоги, а також на відновлення економіки та соціальних структур. Подолання гуманітарних криз, забезпечення доступу до освіти та медичних послуг, а також підтримка внутрішньо переміщених осіб є важливими завданнями.

Розбудова економіки та підтримка відновлення займають ключове місце у відновленні після війни. Це включає в себе створення умов для інвестицій, підтримку малих та середніх підприємств, розвиток інфраструктури та забезпечення сталого економічного зросту.

Окрім цього, після війни важливо перезавантажити політичну систему, забезпечити проведення виборів та побудувати стабільну систему управління, яка здатна забезпечити відновлення та розвиток країни [37].

Розробка бачення майбутнього, яке виходить за межі власних кордонів та фронту конфлікту, допомагає країні визначити свої амбіції, цілі та місце у світі. Це може включати в себе бажання стати активним гравцем на міжнародній арені, розвивати співробітництво з іншими країнами, та брати участь у рішеннях по глобальних проблемах.

Усі ці аспекти післявоєнної розбудови становлять складний, але

необхідний процес, який визначає майбутнє постраждалих країн після війни і впливає на їхню стійкість та розвиток у подальшому.

Необхідно зрозуміти, що перемога над Російської Федерації військово не вирішує всі стратегічні завдання, які стоять перед Україною. Не можна обмежувати нашу спроможність вирішувати проблеми тільки в контексті конфлікту з Російської Федерації. Ліквідація військової загрози з боку Російської Федерації не гарантує, що автоматично вирішаться інші виклики, пов'язані з побудовою місця України у світі, розвитком правової держави, зміцненням інститутів та захистом інтересів наших громадян.

Історія вже показала, що конфлікт на Донбасі не став основною причиною того, що Україна не змогла сформулювати концепцію зовнішньої політики, а також ефективно передати українські інтереси, амбіції та бажання нашим міжнародним партнерам. На жаль, це також означало, що в початковий момент війни в лютому 2022 року України опинилася в ситуації, коли мусили стикатися з агресором один на один [37].

Тому не можна допустити повторення цієї помилки та не можна покладати всі надії на воєнну перемогу на фронті, як на єдиний засіб досягнення яскравого та успішного майбутнього. Виклики також включають в себе потребу визначити роль України у світі, розробити чітку концепцію зовнішньої політики, співпрацювати з міжнародними партнерами та розширювати роль на світовій арені.

Побудова правової держави, розбудова сильних інститутів та захист інтересів громадян є невід'ємними частинами шляху України до стабільного та процвітаючого майбутнього. Україні повинна бути готовою вирішувати ці завдання одночасно з веденням бойових дій, а не розглядати їх як послідовні фази. Це надзвичайно важливо для досягнення успіху та створення майбутньої стабільної та процвітаючої України [38].

Економічна, гуманітарна та соціальна політика мають критичне значення,

особливо в період післявоєнної реконструкції та відновлення. З урахуванням перехідного періоду в світі від старої до нової геополітичної системи, головне завдання не полягає в тому, щоб перемогти Російську Федерацію за будь-яку ціну, навіть якщо це призведе до загибелі нації разом із нею. Мета України полягає в тому, щоб здобути перемогу над Російською Федерацією і водночас сформуванню своє уявлення про те, яке місце України хочуть займати в новому світовому порядку.

Цей новий світовий порядок протягом певного часу матиме «біполярний» характер на глобальному рівні, з основними гравцями – Китаєм та Сполученими Штатами, і водночас буде «багатополярним» на регіональному рівні з численними акторами, що впливають на події в різних частинах світу. Отже, Україні важливо визначити своє місце в цьому новому світовому порядку і спрямовувати свою політику, зокрема економічну, гуманітарну та соціальну, на досягнення своїх цілей та інтересів в цьому новому геополітичному контексті [37].

Це означає, що Україна повинна активно співпрацювати з міжнародними партнерами, розвивати та реалізовувати стратегії, спрямовані на зміцнення свого економічного потенціалу, покращення якості життя громадян, підтримку гуманітарних ініціатив та розбудову сильних соціальних та політичних інститутів. Такий підхід допоможе Україні відігравати активну роль в регіональних та глобальних процесах, а також сприятиме зміцненню її статусу у новому світовому порядку.

Для України надзвичайно важливо знайти своє гідне та впливове місце між інтересами всіх ключових гравців в сучасному світовому порядку. Мета полягає в тому, щоб уникнути ситуації, коли Україна може виграти війну на фронті, але одночасно втратити мир і опинитися на периферії нової геополітичної реальності [37].

Це означає, що Україна повинна активно працювати над побудовою

конструктивних відносин з усіма ключовими акторами світової арени, включаючи Китай, Сполучені Штати, Європейський союз та інші країни. Україна повинна визначити свої інтереси та стратегічні цілі та спрямовувати свою зовнішню та внутрішню політику на досягнення цих цілей.

Це також передбачає розбудову стійких міжнародних партнерств, активну участь у міжнародних організаціях та ініціативах, а також розробку стратегій, спрямованих на підтримку гуманітарних та соціальних ініціатив, зокрема правової держави та захисту прав людини.

Найважливіше, Україна повинна займати активну позицію в формуванні нового світового порядку, реалізуючи власні інтереси та амбіції, і уникати попадання на периферію цього процесу. Це вимагатиме рішучості, дипломатичної майстерності та готовності до співпраці з усіма гравцями на світовому полі.

2.2. Аналіз викликів в умовах повномасштабної російської війни проти України

Спочатку пропонується визначити, що справжнім «чорним лебедем» періоду незалежності України стала гібридна війна Російської Федерації, що розпочалася у 2014 році та трансформувалася у відкриту агресію 24 лютого 2022 року. Ця конфліктна ситуація має вирішальне значення для розуміння сучасних політичних та геополітичних процесів в Україні та в світі [43].

Гібридна війна – це форма конфлікту, де ворожа держава використовує різні методи, такі як дезінформація, кібератаки, підтримка місцевих повстанців, економічний тиск та військову агресію, щоб досягти своїх політичних цілей без прямого відкритого вторгнення. У разі України, РФ використовує гібридну війну, щоб підірвати державний суверенітет та стабільність країни [44].

Початок цієї гібридної війни можна відслідковувати до 2014 року, коли РФ

анексувала Крим та почала підтримувати військові конфлікти на сході України. Однак істинна трансформація гібридної війни у відкриту агресію настала в лютому 2022 року, коли РФ вторглася на територію України з військовими силами [44].

Ця агресивна політика РФ має на меті ліквідацію суб'єктності та державності України. Основною метою Москви є збереження України в полі свого геополітичного впливу. Вже після краху Радянського Союзу у 1991 році стало очевидним, що РФ не готова втратити вплив на колишньому пострадянському просторі. Україна, з її великим населенням, геополітичним положенням та економічним потенціалом, завжди була ключем до досягнення цієї мети для РФ [43].

Важливо відзначити, що гібридна війна та агресивна політика РФ відзначається не лише військовими діями, але і використанням пропаганди, дезінформації, кібератак, підтримки сепаратистських рухів та інших інструментів для досягнення своїх цілей.

Україна залишається на передньому краї геополітичного протистояння між Заходом та РФ, й розвиток подій в цій країні впливає на стан світової політики.

Українці багаторазово чинили спроби звільнитися від російського панування. Але щоразу їхні зусилля завершувалися невдачею. Власне, минуле століття за третім разом врешті принесло довготривалу долю. Проте, ейфорія свободи виявилася дещо передчасною. Росія не бачить себе серед великих держав світу без України [89].

Об'єктивні чинники кризи зовнішньої політики України включають безпекові аспекти та складність геополітичного статусу країни з врахуванням її географічного положення, яке часто описують за допомогою відомої формули «між Сходом і Заходом». Це означає, що Україна розташована у такому місці, де зустрічаються різні геополітичні інтереси та впливи.

Перш за все, безпековий аспект відіграє важливу роль у кризі зовнішньої

політики України. Країна стикнулася з агресією з боку Російської Федерації та анексією Криму, що призвело до втрат території та загрози національній безпеці. Це суттєво вплинуло на її зовнішню політику та міжнародні відносини [39].

Згаданий геополітичний статус України, що характеризується як «між Сходом і Заходом», свідчить про її розташування на перетині ключових інтересів та впливів різних геополітичних гравців. Україна розташована поруч з Російською Федерацією, яка бажає впливати на події в регіоні, а також поруч з країнами Європи та партнерами з Євroatлантичного союзу. Це робить Україну місцем, де зіштовхуються інтереси євразійської та євroatлантичної цивілізацій. Така ситуація може призвести до конфлікту із сусідами, а також до зусиль інших країн для впливу на події в Україні, особливо через підтримку внутрішніх реформ та змін.

Важливо розуміти, що Україна, як країна із складною геополітичною позицією, повинна знаходити способи захистити свої національні інтереси та забезпечити стабільність та безпеку, незважаючи на складнощі цього географічного положення. Її зовнішня політика повинна враховувати цей контекст та вміти балансувати між сусідніми державами та великими геополітичними гравцями, зберігаючи при цьому свою суверенітет і національні інтереси.

Повномасштабна війна Росії проти України викликала значні соціальні турбуленції. Цей конфлікт суттєво впливає на психологічний стан населення, щоденне життя, громадську думку, міжособові відносини, економічну ситуацію, зайнятість та активність громадян. Розмір цих змін надзвичайно великий, і це відчутно не лише для України, але й для всього європейського регіону на протязі численних десятиліть. Одночасно ці перетворення матимуть важливий вплив на майбутність соціальних установ у постконфліктній Україні та загальний розвиток країни. Ретельне документування та аналіз цих змін допоможуть збирати дані для майбутніх досліджень українського суспільства після війни та

для стратегічного планування необхідних перетворень.

Поширення дезінформації навколо російського вторгнення в Україну відображає ширші виклики, пов'язані зі зміною способів поширення інформації. Дизайн платформ та алгоритмів може посилити поширення дезінформації, сприяючи створенню «камер відлуння» та механізмів упередженості підтвердження, які відокремлюють новини від інформації, яку люди бачать та з якою взаємодіють в Інтернеті; інформаційне перевантаження, плутанина та когнітивні упередження відіграють важливу роль у цих тенденціях [45]. Особлива проблема полягає в тому, що люди схильні поширювати неправду «далі, швидше, глибше і ширше, ніж правду»; це особливо стосується неправдивих політичних новин [46]. Наприклад, одне дослідження показало, що твіти, які містять неправдиву інформацію, на 70% частіше використовуються у соціальних мережах, ніж правдиві твіти [47, с. 35-38]. Інше дослідження показало, що неправдива інформація у Facebook привертає в шість разів більше уваги, ніж фактичні пости [48, с. 773]. Крім того, ланцюги зворотного зв'язку між платформами і традиційними ЗМІ можуть слугувати подальшому посиленню дезінформації, збільшуючи ризик того, що дезінформація може бути використана для навмисного впливу на публічні дискусії, а також для того, щоб заплутати і знеохотити громадськість.

Потік російської дезінформації – і спричинені нею руйнівні наслідки – значно збільшилися після вторгнення Росії в лютому 2022 року. У свою чергу, відповідь України на російську дезінформаційну загрозу ґрунтується на прогресі, досягнутому у зміцненні інформаційно-медійного середовища з 2014 році та створенні механізмів безпосереднього реагування на інформаційні загрози. Це включає зусилля з надання достовірної інформації, забезпечення можливості продовження роботи дезінформації, а також політичні зусилля з протидії загрозам, які несуть російські державні засоби масової інформації.

За словами 90% експертів, зовнішню політику української влади в умовах

війни характеризують як позитивну, водночас лише 7,5% висловлюють критичні зауваження [49].

При оцінці результативності зовнішньої політики за різними напрямками, можна виділити наступні ключові аспекти:

– Найвищий рівень ефективності, а саме 95%, відзначається у політиці, спрямованій на зміцнення відносин з країнами світу та міжнародними організаціями.

– Забезпечення зовнішньої підтримки для протистояння російській агресії також має високий рівень ефективності – 92,5%.

– Розширення кола країн-союзників, що підтримують Україну у протистоянні російській агресії, також оцінюється як ефективне за 92,5%.

– Покращення міжнародного іміджу України та її авторитету у світі здобуває високу оцінку на рівні 92,5%.

– Просування українських ініціатив на міжнародних площадках оцінюється на рівні 90%.

– Поширення об'єктивної інформації про війну в Україні отримує також високу позитивну оцінку в 90%.

– Інтеграція України до Європейського Союзу отримує позитивну оцінку в 87,5%.

– Стосовно інтеграції України до НАТО позитивно висловлюється 77,5% експертів.

– Політика щодо захисту прав українців за кордоном також має позитивну оцінку на рівні 72,5% [49].

– Ефективність політики щодо просування інтересів українського бізнесу на світових ринках оцінюється менш позитивно, але все ще позитивно – 55% експертів вважають її ефективною.

Узагальнюючи, більшість експертів високо цінує зовнішню політику України в умовах війни, зокрема за її роль у міжнародних відносинах, підтримку

протистояння російській агресії та підвищення міжнародного авторитету країни.

Вивчення воєнно-політичних подій, включаючи загальну оцінку політичних наслідків російсько-української війни, дозволяє прийти до висновку, що існують певні тенденції у формуванні нової системи міжнародних відносин. Ці тенденції визначають як основний шлях зміни характеру міжнародних відносин, так і важливі другорядні аспекти, які також мають значення [50].

Зокрема, вивчення подій пов'язаних із російсько-українською війною допомагає виявити зміни у геополітичних та геостратегічних відносинах між країнами та регіонами. Воєнні події можуть призвести до реформування міжнародних союзів, створення нових альянсів і переосмислення геополітичних інтересів.

Крім того, важливим аспектом є аналіз другорядних наслідків війни, таких як вплив на міграційні потоки, гуманітарні кризи, торговельні відносини та інші аспекти, які можуть мати важливий вплив на міжнародну арену. Всі ці фактори разом визначають створення нової системи міжнародних відносин і впливають на динаміку світової політики.

У перші місяці повномасштабної війни економічна безпека України була забезпечена завдяки кільком важливим факторам та діям, які відіграли визначальну роль у збереженні стійкості та функціонуванні країни. Важливими аспектами цього процесу були [50]:

– Україна мала певні економічні резерви та резервний запас, які надзвичайно важливі в період війни. Це включало в себе фінансові резерви, запаси продовольства та інших важливих ресурсів. Ці резерви допомогли країні забезпечити мінімальні потреби населення та уряду під час конфлікту.

– Українське суспільство демонструвало вражаючу спроможність об'єднуватися та мобілізуватися на регіональному та місцевому рівнях. Громади, підприємства, та інші громадські інституції активно допомагали у вирішенні важливих завдань, пов'язаних зі збереженням економічної

стабільності та соціальної підтримки.

– Громадяни України виявили вражаючу самоорганізацію та згуртованість перед екзистенційною загрозою російської агресії. Вони добровольцями, гуманітарними організаціями, та іншими ініціативами активно допомагали армії та тим, хто постраждав від конфлікту. Ця єдність громадян вирішально вплинула на внутрішню стійкість країни.

– Україна також отримала значну міжнародну підтримку в цей період. Інші країни та міжнародні організації надали фінансову, гуманітарну, та військову допомогу Україні, що було надзвичайно важливим для подолання наслідків війни та відновлення країни.

Усі ці фактори разом сприяли збереженню економічної безпеки України в перші місяці повномасштабної війни. Вони відобразили дуже важливий аспект – здатність українського суспільства адаптуватися до важких умов та реагувати на екзистенційні виклики з єдністю та визначеністю.

З переходом російської агресії у форму затяжної війни на виснаження стало очевидним, що бойові дії мають безпосередній вплив на економіку країни. Цей вплив проявляється у декількох аспектах [50].

По-перше, російська агресія призвела до цілеспрямованих атак на критичну інфраструктуру країни. Ворог спрямовує свої зусилля на знищення ключових об'єктів, таких як електростанції, транспортні вузли, комунікаційні системи тощо. Це призводить до значного ускладнення функціонування економіки, зниження виробництва та забезпечення послуг населенню.

По-друге, війна призвела до виснаження фінансових резервів населення та бізнесу. Зниження виробництва та зростання ризиків призводять до втрат прибутку для бізнесу, а також до росту безробіття та зниження доходів населення. Це робить людей та компанії більш уразливими перед економічними труднощами.

По-третє, війна призвела до наростання економічних диспропорцій, що

сформувалися у воєнний період. Деякі сектори економіки можуть страждати менше, тоді як інші можуть бути сильно пошкоджені. Це призводить до нерівноваги в розвитку різних галузей та регіонів країни.

По-четверте, ворог використовує різноманітні гібридні інструменти впливу на економіку. Це може включати в себе дестабілізацію фінансових ринків, розповсюдження дезінформації, кібератаки та інші методи, спрямовані на створення паніки та незахищеності економіки [50].

У зв'язку з цим, стає актуальною необхідність розробки та впровадження цілеспрямованої політики держави щодо протидії цьому комплексу ризиків. Ця політика має ґрунтуватися на оперативному моніторингу викликів та загроз економічній безпеці в умовах війни. Аналітичне опрацювання результатів цього моніторингу допоможе розробити ефективні заходи та стратегії для забезпечення стійкості та відновлення економіки в умовах воєнного конфлікту.

У період 2022–2023 років Національним інститутом стратегічних досліджень було проведено об'ємне дослідження, спрямоване на вивчення сучасних загроз економічній безпеці та актуальності їх виявлення. Це дослідження базувалося на аналізі доступних даних, кабінетних дослідженнях та експертних опитуваннях, і його головною метою було ідентифікувати та оцінити фактори, які можуть становити загрозу економічній безпеці країни [50].

Актуалізація наявних та визначення нових специфічних загроз економічній безпеці України є процесом аналізу та ідентифікації потенційних небезпек, які можуть вплинути на стабільність та процвітання економіки країни. Цей процес має на меті створення повного уявлення про можливі ризики та загрози, які існують у сучасних умовах, зокрема в умовах війни (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Економічна безпека України під час війни

№		
1.	Аналіз наявних загроз	Перший крок полягає в аналізі існуючих загроз економічній безпеці України. Це включає в себе огляд ситуації, яка існує на даний момент і які можуть виникнути проблеми. Зокрема, розглядаються показники, визначені Стратегією економічної безпеки України на період до 2025 року, які були затверджені Указом Президента України від 11 серпня 2021 року.
2.	Визначення нових загроз	Після аналізу наявних загроз проводиться оцінка та ідентифікація нових потенційних ризиків, які можуть виникнути в умовах війни. Це може включати в себе фактори, які раніше не були настільки актуальними або не були враховані в стратегіях економічної безпеки.
3.	Принципи репрезентативності	У процесі визначення загроз важливо дотримуватися принципів репрезентативності, тобто включати у розгляд ті показники та фактори, які мають значущий вплив на економічну безпеку. Це гарантує, що аналіз є об'єктивним і повним.
4.	Достовірність та регулярність доступності інформації	Важливо мати доступ до достовірних та актуальних даних для аналізу загроз. Це включає в себе офіційні статистичні дані та інформацію, яка може бути перевірена та підтверджена.
5.	Формування загального контексту	Після збору та аналізу інформації формується загальний контекст, який відображає сучасну ситуацію з точки зору економічної безпеки України. Цей контекст включає в себе як наявні, так і потенційні загрози.
6.	Уявлення про трансформацію ризиків	Після ідентифікації загроз розглядається, як ці загрози можуть еволюціонувати та трансформуватися в умовах війни. Це дозволяє розробити стратегії та плани для управління цими ризиками.

Джерело: [51, с. 288-290]

Завдання актуалізації та ідентифікації загроз економічній безпеці полягає в тому, щоб забезпечити ефективне управління ризиками і збереження стабільності та процвітання економіки України, навіть в умовах війни. Цей процес допомагає уряду та організаціям реагувати на небезпеки та розвивати стратегії для забезпечення економічної безпеки країни [51, с. 288-290].

Для створення ризикової карти, використовуючи метод експертного опитування, профільні експерти були опитані з метою визначення впливу та ймовірності настання кожної загрози в контексті економічної безпеки. Вплив загрози було розглянуто на шкалі від «незначного» (1) до «катастрофічного» (5), а ймовірність настання загрози на шкалі від «малоймовірної» (1) до «максимальної» (5). Оцінки використовувалися для аналізу потенційних впливів ризиків на економічну безпеку у короткостроковому періоді [50].

Для проведення дослідження, група репрезентативних експертів, яка включала в себе експертів Національного інституту стратегічних досліджень та зовнішніх експертів, була запитана про їхню оцінку потенційного впливу та ймовірності настання актуалізованих загроз. Два опитування були проведені на дату публікації звіту: перше в квітні 2022 року та друге в березні 2023 року. Склад групи експертів зазнав невеликих змін, а перелік загроз, які включалися до опитувальника, залишався ідентичним, за винятком декількох доданих загроз. Це дозволило порівняти експертні оцінки.

У процесі проведення експертного дослідження було ретельно проаналізовано, ідентифіковано та оцінено 50 потенційних загроз, розглядаючи їх у зв'язку з наступними сферами: макроекономіка, фінанси, інвестиції та інновації, виробництво, зовнішньоекономічні відносини, а також соціальна та продовольча безпека. Це аналіз дозволив сформулювати більш повне уявлення про те, як воєнний конфлікт може вплинути на економічну стабільність України [50].

У процесі оцінки загроз економічній безпеці було важливо врахувати й компоненти, пов'язані з соціальною та продовольчою безпекою. Це обумовлено

тим, що в умовах війни ці аспекти можуть мати суттєвий вплив на стан економічної безпеки країни, а оцінка їх ризику і в рамках відповідних стратегій не передбачалася, оскільки розробка стратегії продовольчої безпеки ще не була завершена. Всього у дослідженні взяли участь 38 експертів (рис. 2.1).

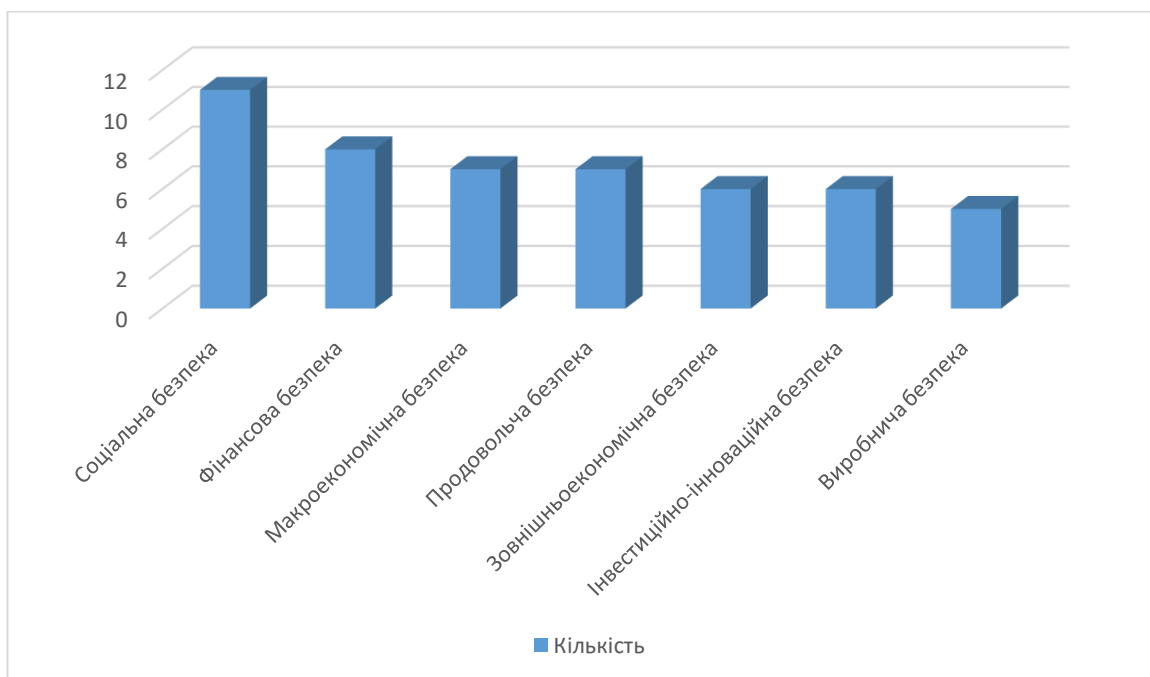

Рисунок 2.1 – Розподіл викликів і загроз економічній безпеці, визначений експертами, за складовими частинами, кількість

Джерело: [50]

На підставі експертного оцінювання потенційних загроз, які можуть виникнути в умовах воєнного конфлікту, з урахуванням їх впливу та ймовірності виникнення, проведено розподіл цих загроз. Карта ризиків для економічної безпеки України, яка відображає ступінь ймовірності та потенційного впливу цих загроз, представлена на рисунку 2.2. У результаті цього аналізу можна було краще зрозуміти, які загрози є найбільш серйозними та критичними для економічної безпеки України в умовах можливого воєнного конфлікту [50].

Вплив (рівні)	Катастрофічний (5)					-6
	Значний (4)			3 (1)	28 (15)	1 (5)
	Помірний (3)			11 (5)	7 (12)	
	Низький (2)					
	Незначний (1)					
	Малоймовірна (1)	Віддалена (2)	Помірна (3)	Ймовірна (4)	Максимальна (5)	
Імовірність (рівні)						

Рисунок 2.2 – Розподіл загроз економічній безпеці в 2022–2023 рр. за впливом та імовірністю настання, кількість

Джерело: [50]

У рамках даного дослідження, термін «загроза» визначається як будь-яка потенційна подія, дія або обставина, яка може призвести до виникнення шкоди або збитків у конкретній сфері або галузі. З іншого боку, термін «ризик» означає поєднання ймовірності, тобто ймовірності виникнення даної загрози, та потенційного впливу цієї загрози, тобто масштабу або серйозності можливих наслідків в разі її реалізації. Отже, ризик визначається як оцінка того, наскільки ймовірно та як серйозно може вплинути певна загроза на дану сферу або галузь.

2.3. Ініціативи України у сфері міжнародних економічних відносин з урахуванням шкоди, завданої інфраструктурі внаслідок повномасштабної російської агресії

Початок повномасштабної війни 24 лютого 2022 року породив серйозні обґрунтовані страхи стосовно можливого виключення України із світового торговельного обміну. Україна опинилася в складному геополітичному положенні через ряд обставин, що обмежили її можливість проводити зовнішню торгівлю [52].

Також вторгнення Росії в Україну залишило Чорноморський регіон відрізнаним від світового ринку, що загрожує продовольчій безпеці для мільйонів людей на Близькому Сході та в Африці. Через війну скоротився експорт продовольства з України та Росії, зокрема пшениці, кукурудзи та соняшникової олії, зросли ціни на ці товари. Окрім цього, можна спостерігати підвищення попиту на продукти-замінники, зокрема на альтернативні кулінарні олії, і скорочення експорту добрив із регіону Чорного моря. Відповідно зазнали змін види та обсяги сільськогосподарських культур, які виробники планують вирощувати в усьому світі. Висока вартість енергоносіїв створює додаткові підстави для підвищення цін на продукти харчування та добрива [52].

Варто зауважити, що на півночі України її сусідом є Білорусь, яка також потрапила у складну політичну ситуацію, і це знівелювало можливості торгівлі через цей напрямок. По-друге, на сході України розташована Російська Федерація, з якою торгівля стала практично неможливою через воєнні події та конфлікт. Нарешті, після блокади українських портів на півдні країни обмежили можливість морської торгівлі, що важливо вплинуло на зовнішньоекономічну активність України.

Таким чином, із чотирьох географічних напрямків торгівлі України, залишився лише західний напрямок, який включав у себе взаємодію з Європейським союзом та Молдовою. Від цих напрямків залежав імпорту і експорт товарів, а також можливість українських підприємств отримувати ресурси для реалізації своєї продукції в умовах воєнного конфлікту.

Стан зовнішньої торгівлі товарами протягом першого півріччя 2023 року свідчив про певну стабілізацію в зовнішньоекономічній діяльності. Однак, варто врахувати, що існує ризик, що у другому півріччі поточного року ситуація може погіршитися через наслідки руйнування портової інфраструктури та блокування експорту зерна [52].

Руйнування портової інфраструктури може призвести до обмеження

можливостей імпорту та експорту, що в свою чергу може вплинути на обсяги торговельних операцій. Блокування експорту зерна також може суттєво вплинути на зовнішньоекономічну ситуацію, оскільки зерно є одним з ключових експортних товарів для України.

Тому, враховуючи ці фактори, імовірно, що друге півріччя 2023 року може мати менш сприятливі показники в зовнішній торгівлі, і потребує уважного моніторингу та реагування на можливі виклики.

Унаслідок підтримки зростання обсягів імпорту при помірному зниженні обсягів експорту, стан зовнішньоторговельного балансу України погіршився. Негативне сальдо, яке визначає різницю між вартістю імпорту та експорту, зросло до понад 11 мільярдів доларів США. Це означає, що Україна імпортує більше товарів і послуг, ніж експортує, що викликає дефіцит у зовнішній торгівлі [53].

Це негативне сальдо збільшилося на 8,4 мільярди доларів США, або на 317% в порівнянні з першою половиною 2022 року. Такий значний ріст дефіциту у зовнішній торгівлі свідчить про те, що Україна витрачає більше коштів на імпорт, ніж отримує від експорту, що може створити проблеми для балансу платіжної здатності країни та зовнішньої економічної стабільності. Важливо вживати заходи для вирішення цього питання та стимулювання експорту, щоб покращити зовнішньоторговельний баланс [53].

Протягом січня-вересня 2023 року Україна імпортувала товарів на загальну суму в \$46,6 мільярдів, тоді як експортувала товарів на суму в \$27,1 мільярдів. Цю інформацію оприлюднила Держмитслужба.

За цими даними виділяється імпорт, який був оподаткованим і становив \$38,3 мільярда, що складає 82% від загального обсягу імпортованих товарів. Це означає, що більшість імпортованих товарів підлягала обкладенню митами або податками [54].

Також варто відзначити, що податкове навантаження на 1 кілограм

оподаткованого імпорту впродовж січня-вересня 2023 року становило 0,48 долара на кілограм. Це на 47% більше, ніж у порівнянні з аналогічним періодом 2022 року. Ця інформація вказує на зростання податкового навантаження на оподаткований імпорт, що може впливати на вартість імпортованих товарів і на економічну ситуацію в країні в цілому (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Торгівля України під час війни

Торгівля	Країни	Обсяг товарів
Імпорт	Китай	\$7,4 млрд
	Польща	\$4,9 млрд
	Туреччина	\$3,7 млрд
Експорт	Польщі	\$3,7 млрд
	Румунії	\$3 млрд
	Туреччини	\$1,9 млрд

Джерело: [54]

У період січень-вересень 2023 року Україна імпортувала товарів з кількох країн, і ось країни, з яких найбільше імпортували товарів до України:

Китай — з якого Україна імпортувала товарів на суму в \$7,4 мільярда. Китай залишається одним з основних торговельних партнерів України, надаючи значний обсяг товарів і послуг.

Польща — з якої Україна імпортувала товарів на суму в \$4,9 мільярда. Польща також має значущий обсяг торгівлі з Україною, в основному завдяки географічному розташуванню і близьким торговельним відносинам.

Туреччина — з якої Україна імпортувала товарів на суму в \$3,7 мільярда. Туреччина є важливим торговельним партнером для України, зокрема у сферах, пов'язаних з сільським господарством та машинобудуванням.

У той же час, Україна експортувала товарів до різних країн, і ось країни, куди найбільше експортували з України:

Польща — до якої Україна експортувала товарів на суму в \$3,7 мільярда. Польща є важливим ринком для українських товарів, особливо сільськогосподарської продукції.

Румунія — до якої Україна експортувала товарів на суму в \$3 мільярда. Румунія також є важливим партнером для України в сферах торгівлі та економічної співпраці.

Туреччина — до якої Україна експортувала товарів на суму в \$1,9 мільярда. Туреччина залишається значущим ринком для українських товарів, особливо в сферах машинобудування та виробництва сільськогосподарської продукції [54].

Ініціативи України у сфері міжнародної торгівлі з урахуванням шкоди, завданої інфраструктурі внаслідок повномасштабної російської агресії, відзначаються неабиякою рішучістю і метою відновити та зміцнити економічний стан країни. Попри тяжкі випробування, що стали частиною національної історії, Україна визначила для себе шлях до активної участі в світовому економічному просторі [54].

Заходи, запроваджені Україною, орієнтовані на створення сприятливого середовища для підтримки та розвитку міжнародної торгівлі. Крім того, країна намічає конкретні заходи для відновлення пошкодженої інфраструктури, що стала жертвою російської агресії. Ці ініціативи спрямовані на забезпечення економічного відродження та стабілізації ситуації в регіоні, а також на зміцнення позицій України в міжнародному торговельному співтоваристві.

Україна віддана ідеї вільної та справедливої торгівлі, і, не зважаючи на виклики, які їй довелося зустрічати, вона рухається вперед з великою енергією та рішучістю. Інфраструктурні пошкодження, завдані російською агресією, служать лише додатковим стимулом для розвитку та модернізації країни, підтримуючи її зусилля на шляху до відновлення та процвітання [54].

Світовий ринок продовольства продовжує зазнавати ускладнень через дії Російської Федерації, яка оголосила про свій вихід із Чорноморської зернової

ініціативи. Цей вихід має серйозні наслідки для глобального продовольчого ринку і може призвести до різкого підвищення цін на продовольство, а також загострення проблеми голоду, особливо в Африці.

Чорноморська зернова ініціатива включає в себе ряд країн, які спільно працюють над вирощуванням та експортом зернових культур. Росія була однією з ключових учасниць цієї ініціативи, та її вихід з неї призвів до складнощів у вирощуванні та постачанні зернових на світовий ринок. Це впливає на глобальний обсяг доступного зерна, що може призвести до зростання цін на продовольство [55].

Помітний ріст цін на продовольство може також вплинути на сплески міграції, оскільки економічна нестабільність і погіршення умов життя можуть змусити людей шукати кращі можливості в інших країнах. Таким чином, дії Російської Федерації в сфері зернового ринку можуть мати широкі геополітичні та гео економічні наслідки на світовому рівні.

На найближчу перспективу однією з важливих пріоритетних завдань має стати диверсифікація логістичних маршрутів. Ця стратегія передбачає розширення сухопутних транспортних коридорів до Європейського Союзу з метою зменшення залежності від морського експорту [55].

Залежність від морського експорту може призвести до ризиків, пов'язаних з геополітичними та екологічними факторами, такими як конфлікти, блокади портів або природні катастрофи. Диверсифікація логістичних маршрутів означає розширення альтернативних шляхів доставки товарів до європейських ринків, які не пов'язані з морськими перевезеннями.

Це може включати розвиток сухопутних транспортних коридорів, таких як залізниця та автомагістралі, які дозволять товаром рухатися швидше та надійніше через континент. Ця стратегія сприятиме зменшенню ризиків, пов'язаних із затримками або перервами у морських перевезеннях, а також підвищить конкурентоспроможність українських товарів на міжнародних

ринках [54].

Диверсифікація логістичних маршрутів є важливою стратегією для забезпечення стійкості та ефективності зовнішньої торгівлі України, особливо в умовах глобальних торговельних викликів і змін на світових ринках.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ПОДОЛАННЯ УКРАЇНОЮ ВИКЛИКІВ СПРИЧИНЕНИХ РОСІЙСЬКОЮ АГРЕСІЄЮ

3.1. Поглиблення залучення країн Заходу до процесу подолання наслідків російської агресії

Одне із найвагоміших завдань, яке постає перед Україною після перемоги, – це відновлення територій та інфраструктури, яка в значній мірі постраждала від воєнних дій. Деякі міста виявилися повністю зруйнованими, інші частково зруйновані та досі піддаються обстрілам. Масштаби руйнувань зростають щодня, і на початку поточного року обсяг завданих Україні збитків від війни перевищив позначку в \$700 млрд [56].

Процес відновлення вимагатиме значних зусиль та тривалого часу. Однак можна значно пришвидшити цей процес, враховуючи досвід країн, які успішно пройшли через подібні випробування. Історія свідчить про численні приклади країн, які, незважаючи на війну та природні катастрофи, змогли успішно відновити свою економіку та інфраструктуру (рис. 3.1). Вивчення таких, на жаль, негативних прикладів може стати важливим етапом у розробці ефективної стратегії відновлення для України, сприяючи швидкому та стійкому відновленню країни після трагічного періоду воєнних дій.

Процес відбудови країн після війни чи природних катастроф зазвичай розпочинається з мобілізації «стартового капіталу», який часто представляється у вигляді кредитів або грантів. Прикладом такого підходу є План Маршалла, який надавав першочергову підтримку для відновлення промисловості після Другої світової війни [57].

У подальшому, для допомоги країнам у кризових ситуаціях, використовуються інструменти екстреного реагування від Міжнародного

валютного фонду (далі – МВФ), такі як призупинення сплати або часткове списання зовнішніх боргів. Такі механізми спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та допомогу країнам у важких економічних умовах [57].

Рисунок 3.1 – Досвід відбудови та відновлення зарубіжних країн

Джерело: [57]

Важливу роль у процесі відбудови відіграє також грантова та гуманітарна допомоги, яка надається постраждалим країнам, часто у грошовій формі. Вона спрямована на підтримку основних потреб населення, відновлення інфраструктури та створення передумов для стійкого відновлення економіки. Такий комплексний підхід із залученням різних джерел фінансування стає ключовим у відновленні країн після кризових ситуацій [57].

Прямої залежності між обсягом фінансування та успіхом відбудови не було встановлено, але було виявлено певні перешкоди, які ускладнювали ефективне управління фінансами країн. Однією з таких перешкод є похибка в оцінці збитків, оскільки більшість країн недооцінювали реальний масштаб своїх руйнувань.

Однак більш серйозною проблемою виявилася корупція. Коли гроші не

використовуються чесно і прозоро, це збільшує ризик завищення витрат, погіршення якості відновлення та втрати довіри партнерів. З практики можна визначити таким прикладом як Ірак, який отримав понад \$94 млрд від міжнародної спільноти, проте не зміг їх ефективно використати через поширену корупцію. У порівнянні з цим, Фінляндія, яка не отримувала фінансування від плану Маршалла, мала практично нульовий рівень толерантності до корупції. Нині країна є членом ЄС та НАТО, в той час як Ірак досі не може впоратися з наслідками війни.

Хоча корупція не є єдиною причиною різниці в добробуті та розвитку цих двох країн, вона є одним з ключових факторів, що визначає майбутні перспективи та успіх країн у подоланні викликів відновлення.

Майже усі країни прагнули впроваджувати відбудову організовано та комплексно. У цьому контексті особливу увагу заслуговують три ключові складові, які якось впливали на процеси відбудови [57]:

1. Формулювання письмових завдань та цілей. Програми, плани, закони та інші нормативно-правові акти включали набір вказівок та рішень щодо пріоритетів, ресурсів, методів та виконавців завдань відновлення та відбудови. Найвідоміші із них, насамперед, стосувалися порятунку економіки (план Маршалла, план Доджа, план Моне, план Гірша) і часто сприяли досягненню визначених цілей. Також існували комплексні плани, орієнтовані на відновлення та реконструкцію всього необхідного, наприклад, Генеральний план реабілітації та реконструкції в Індонезії.

2. Активне оновлення інституційної мережі. Питання передачі повноважень з управління та координації процесів відбудови виникало в кожній з розглянутих країн. Для вирішення цього створювали нові органи влади з повноваженнями або спеціальні організації з конкретною метою.

3. Оптимізація політичних дій. Період війни або стихійного лиха тимчасово переносив акцент з поліпшення добробуту населення. Виникала

необхідність в новому порядку денному, спрямованому на забезпечення екстрених та базових потреб. Деяким країнам було важко виробляти нові правила та політики через систему централізованого прийняття рішень. Тим, хто вже мав перед катастрофою децентралізовану систему (наприклад, Фінляндія), було легше координувати відбудову та адаптувати потреби до прийнятих рішень.

Після проведеного аналізу виникла гіпотеза, що чим більше країна постраждала від наслідків війни або природної катастрофи, тим більше уваги вона приділяє розвитку освіти свого населення.

Наприклад, в Україні існує система обов'язкової та безкоштовної освіти. Однак важливо також надавати громадянам освіти та розвивати критичне мислення, особливо з урахуванням історичного минулого та сучасних подій. Це є важливим елементом для формування громадянського суспільства та майбутнього України [57].

Уряд висловлює заклик міжнародним партнерам, інвесторам, громадським організаціям, представникам бізнесу та громадянам надавати фінансову підтримку Україні з метою відновлення стабільності її економіки та надання допомоги українському населенню у контексті воєнного конфлікту з Росією. Отримані кошти будуть ефективно використані залежно від спеціалізації фонду.

Першочерговими напрямками використання фінансової підтримки буде підтримка української армії та надання гуманітарної допомоги постраждалим. Також передбачено виділення коштів на відбудову зруйнованої інфраструктури, що включає відновлення та модернізацію житлового та комунального секторів. Фінансові ресурси також спрямовуються на трансформацію економіки, включаючи розвиток інноваційних секторів та підтримку стартапів.

Додатковий акцент буде зроблено на відновленні роботи малого та середнього бізнесів, що важливо для економічного відновлення країни та забезпечення сталого зростання. Окрема увага приділяється також обслуговуванню міжнародних фінансових зобов'язань України.

Щоб забезпечити максимальну прозорість та ефективність, фінансову допомогу можна переказати на офіційні рахунки фондів відновлення у гривнях, доларах США та євро, забезпечуючи тим самим надійний та контрольований механізм розподілу ресурсів для досягнення поставлених цілей [58].

Україна під час війни мала на порядку денному, враховувала та оцінювала потенційні ризики війни для визначення об'єктів підвищеної небезпеки. Відповідно до цього порядку денного вживаються заходи щодо максимального захисту цивільного населення та економіки країни від негативних наслідків війни [59].

Для прикладу, слід привезти класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій визначають серед ознак надзвичайних ситуацій техногенного характеру наступні:

- руйнування, пожежі та вибухи арсеналів баз та складів, на яких зберігаються засоби військового ураження, у тому числі застарілі;
- отруєння людей хімічними або токсичними речовинами військового походження [60].

20 березня 2022 року Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану». Закон прийнято в рамках виконання вимог статті 64 Конституції України, а також статей 12-1 і 20 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», що регламентують правовий порядок введення та функціонування воєнного стану в країні. Закон також відповідає вимогам Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» [61].

Аналіз норм цього закону свідчить про ретельне планування та спрямованість на вжиття невідкладних заходів для відновлення країни у період воєнного стану. Зміни в законодавстві у сфері діяльності у сфері довкілля та цивільного захисту покликані забезпечити ефективний та координаційний

механізм захисту довкілля та населення в умовах можливого воєнного конфлікту. Вони також спрямовані на підтримку роботи цивільного захисту та екологічних служб, щоб забезпечити надійний механізм реагування на можливі аварійні ситуації та негативні наслідки воєнного стану.

Отже, цей закон слугує стратегічним інструментом для влади в умовах воєнного конфлікту, надаючи необхідні правові та організаційні засади для швидкої та ефективної відбудови країни та захисту її населення.

Внесені зміни до Кодексу цивільного захисту України, зокрема в статті 8, спрямовані на розширення завдань єдиної державної системи цивільного захисту з наступними основними цілями (табл. 3.1) [62]:

Таблиця 3.1

Цілі єдиної державної системи цивільного захисту

№	Цілі	Характеристика
1.	Відбудова країни після війни	Зміни у цивільному захисті передбачають впровадження цільової мобілізації з метою ефективного відновлення країни після завершення воєнних дій (широкомасштабні заходи, спрямовані на відновлення інфраструктури, житлового фонду, соціальних та економічних систем, які постраждали внаслідок конфлікту).
2.	Цільова мобілізація для ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій	Зміни передбачають активне впровадження цільової мобілізації в мету ліквідації наслідків військових дій та надзвичайних ситуацій (координацію та організацію заходів зі збору та мобілізації ресурсів для ефективного управління кризовими ситуаціями).
3.	Ліквідація наслідків воєнних дій в населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження	Зміни визначають завдання щодо ефективного ліквідації наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що піддавались впливу засобів ураження (вжиття конкретних заходів для мінімізації шкоди та відновлення нормального функціонування цих областей).

4.	Відновлення об'єктів критичної інфраструктури сфери життєзабезпечення населення	Першочергове завдання включає відновлення об'єктів критичної інфраструктури, які забезпечують життєзабезпечення населення (роботи з відновлення та реабілітації електроенергетичних систем, водопостачання, систем транспорту та інших важливих об'єктів, що постраждали в результаті ведення воєнних дій).
5.	Визначення населених пунктів та районів для гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення очищення (розмінування) територій	Задачі включають ідентифікацію населених пунктів та районів, що потребують гуманітарного розмінування (маркування небезпечних ділянок та проведення робіт з очищення та розмінування територій від вибухонебезпечних об'єктів, що стали

Продовження таблиці 3.1

		наслідком воєнних дій).
6.	Залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги	Забезпечення ефективної ліквідації наслідків воєнних дій та надзвичайних ситуацій передбачає активне залучення міжнародної допомоги (співпраця з міжнародними партнерами, організація обміну досвідом та ресурсами для відновлення та стабілізації постраждалих областей).

Джерело: [62]

Важливо відзначити, що проведені дії, направлені на відновлення території країни, можуть створити умови для подальшого проживання на ній та ведення господарської діяльності. Однак важливо зауважити, що ці заходи самі по собі не можуть гарантувати реалізацію четвертого пріоритету Сендайської рамкової Програми зниження ризиків лих – «відбудувати краще, ніж було». Це пояснюється тим, що питання відбудови та покращення поточного стану виходять за рамки компетенції цивільного захисту та не підпадають під відання Державної служби з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС).

Важливо враховувати, що з грудня 2022 року в Україні діє Програма з

відновлення України, що є фінансовою угодою між Україною та Європейським інвестиційним банком. Проте, слід зауважити, що дана програма не охоплює усі необхідні дії для повноцінної відновлюваної діяльності після воєнних дій. Таким чином, важливо розуміти, що відновлення України після конфлікту вимагає комплексного підходу та врахування різних аспектів, включаючи економічні, соціальні та політичні аспекти, які виходять за рамки обов'язків цивільного захисту та ДСНС.

Крім того, наразі вже є зміни й в 16 березня 2022 року постановою КМУ було внесено зміни в інституційну складову. Так, у структуру Секретаріату Кабінету Міністрів України «Урядового уповноваженого з питань інвестицій» замінено на «Урядовий уповноважений з питань інвестицій, залучення фінансової допомоги в умовах воєнного стану, формування фонду відновлення та трансформації економіки, фонду підтримки малого та середнього бізнесу, фонду відновлення майна та зруйнованої інфраструктури, фонду обслуговування та погашення державного боргу, фонду підтримки армії, гуманітарного фонду» [63].

Новоствореному Уповноваженому спільно із Директоратом координації державних політик та стратегічного планування доцільно доручити створення державної програми із відбудови України «Україна 2050». Для створення дієвої та реалістичної Програми необхідна чітка координація та співпраця усіх членів та структурних одиниць Уряду України. Необхідність такої програми зумовлюється створенням фондів відновлення України:

- Фонд відновлення майна та зруйнованої інфраструктури/Destroyed Property and Infrastructure Restoration Fund;
- Фонд відновлення та трансформації економіки/Economic Recovery and Transformation Fund;
- Фонд обслуговування та погашення державного боргу/Debt Management and Redemption Fund,

- Фонд підтримки армії/Armed Forces of Ukraine Support Fund;
- Гуманітарний фонд/Humanitarian Fund;
- Фонд підтримки малого та середнього бізнесу/Small and Medium Business Support Fund [64].

Ключовим аспектом у реалізації стратегії відновлення країни є визначення критеріїв для терміну «краще, ніж було». Досвід війни демонструє наявність великої кількості логістичних викликів, зокрема у потребі у реформуванні транспортної системи. Зазначається необхідність кардинального удосконалення транспортних мереж, включаючи розширення маршрутів і доріг, в тому числі залізничних та підземних [64].

Міста, що стали зонами небезпеки для численних жителів, можливо буде відновлено частково, але основний акцент має бути зроблений на відновленні та розвитку невеликих сіл та містечок. Особливу увагу слід приділити подальшому економічному розвитку. Ідея «Плану Маршала» для України обговорюється в медіа, проте, щоб досягти швидкого розвитку, необхідно враховувати нові погляди на реформи, відбудову та сталий розвиток.

Фінансова підтримка буде ефективною лише при наявності ретельно розробленої Програми відбудови та чіткого плану дій. Наразі Україні бракує такої програми та плану, і саме зараз є крайньою необхідністю у їх розробці. Зазначається, що фінансова допомога буде дієвою лише при визначенні конкретних стратегічних напрямків та ефективного управління ресурсами для відновлення та розвитку України після воєнних дій.

На даний момент в Україні відсутній досвід планування відбудови країни. Проте не викликає сумніву необхідність того, що держава повинна очолити цей процес, забезпечивши ефективну координацію. У цьому контексті вже прийняті перші кроки, які свідчать про початок цього важливого етапу. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 326 затверджено Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок

збройної агресії Російської Федерації [65].

Аналіз змісту цієї постанови підтверджує, що без належного розуміння та усвідомлення масштабів відновлення та потреб у відновленні стане важко визначити обсяг завданих збитків. Відсутність чіткої картини масштабів збитків може викликати труднощі в плануванні процесу відбудови, визначенні стратегічних підходів та принципів, на яких буде ґрунтуватися відновлення країни. Таким чином, розробка конкретних планів та стратегій для відновлення є невідкладною задачею, яка потребує виваженості та глибокого розуміння всіх аспектів відновлення національного потенціалу та соціально-економічної стабільності.

Фінський представник уряду відзначив, що міжнародна виставка та конференція з відбудови України під назвою "ReBuild Ukraine Powered by Energy", яка відбулася 14-15 листопада у Варшаві, стала чудовою нагодою для понад 40 фінських компаній налаштувати переговори з українськими партнерами. Участь у заході дала можливість фінським компаніям отримати детальні відомості про способи взаємодії та участі у величезних зусиллях з відбудови України. Зазначено, що цей захід став платформою для обговорення та обміну ідеями, що сприяє поглибленню співпраці між фінськими та українськими підприємствами в контексті відновлення інфраструктури та енергетичних рішень в Україні [66].

Основною метою виставки та конференції "ReBuild Ukraine Powered by Energy" є залучення міжнародного фінансування для відновлення українських громад. Захід докладає зусиль для підтримки підприємств енергетичної галузі України у відновленні об'єктів критичної інфраструктури, які постраждали внаслідок військової агресії. Крім того, він спрямований на залучення інвестицій у міста та регіони України, що сьогодні надають підтримку мільйонам переміщених сімей та володіють привабливими інвестиційними можливостями.

В рамках заходу планується унікальна експозиція будівельних технологій,

обладнання та матеріалів, сучасного електротехнічного обладнання та «зелених» технологій. Все це буде представлено найпотужнішими виробниками з 21-ї країни світу. Виставка та конференція створюють унікальну платформу для обміну ідеями, найкращими практиками та ресурсами, що сприяє побудові стійкого та відновленого майбутнього для України [66].

Отже, аналіз показав, що активна дипломатична діяльність та пошук підтримки у міжнародній спільноті стають невід'ємною частиною української стратегії в умовах геополітичних викликів. Важливим елементом є розгляд конкретних ініціатив, спрямованих на залучення допомоги та ресурсів від країн Заходу для подолання наслідків агресії. Зазначено, що розвиток міжнародного партнерства є стратегічною складовою ефективного опору російській агресії та відновлення стабільності в регіоні.

Слід підкреслити, що співпраця з країнами Заходу вимагає не лише дипломатичної майстерності, але й ефективного використання ресурсів та розуміння загальних інтересів. Результативна взаємодія з міжнародним співтовариством стає ключовим фактором успішного подолання викликів, виниклих внаслідок російської агресії, та відновлення суверенітету та стабільності в Україні.

3.2. Шляхи подолання зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних проблем України та перспективи становлення її як регіонального гравця у Східній Європі

На міжнародному полі країна стикається із складною ситуацією у зовнішньополітичних відносинах, яка переплітається з низкою ключових аспектів. Зокрема, виникають серйозні виклики в зв'язку зі складними відносинами з Росією. Суттєвим фактором у цьому контексті є повномасштабне вторгнення російських сил, що породжує не лише гострі політичні суперечки,

але й визначає новий рівень безпекових загроз для країни. Вторгнення породжує постійні питання та тривоги щодо безпеки та суверенітету даної країни.

Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів особистості, суспільства та держави у різних сферах життєдіяльності від зовнішніх та внутрішніх загроз, що забезпечує сталий розвиток країни. Немає нічого важливішого у житті будь-якого громадянина будь-якої держави сучасного світу, ніж відчуття безпеки щодо себе особисто, близьких людей, а зрештою всього суспільства загалом. Саме стан безпеки уможливорює нормальний перебіг людської життєдіяльності, сприяє досягненню благополуччя та сталого розвитку у всіх найбільш значущих соціальних сферах [67, с. 55].

Насамперед державна безпека характеризує рівень захищеності держави від зовнішніх та внутрішніх загроз; громадська безпека, що виражається у рівні захищеності особистості та суспільства переважно від внутрішніх загроз; екологічна безпека, яка полягає у захисті від загроз стихійного лиха; економічна безпека, інформаційна безпека, безпека особистості, енергетична безпека.

Забезпечення національної безпеки – це комплекс політичних, економічних, соціальних, охорони здоров'я, військових та правових заходів, спрямованих на забезпечення сталої життєдіяльності нації, усунення можливих загроз [68, с. 105].

Національна безпека – це складова частина загальної системи безпеки. Вона безпосередньо пов'язана з економічним, соціально-політичним та духовним розвитком країни. Проте суспільство не застраховане зростанням регресивних процесів. Забезпечення національної безпеки включає захист культурної, духовної спадщини, історичних традицій, моральне виховання молоді, заборона на пропаганду насильства, вдосконалення єдиної державної системи забезпечення безпеки, забезпечення військової безпеки як найважливішого напряму діяльності держави, забезпечення адекватного реагування на загрози, що виникли у даний час, запобігання військовим

конфліктам політичними, дипломатичними засобами [68, с. 105-106].

Таким чином, інтереси національної безпеки зачіпають посягання не тільки на людину та цінності суспільства, а й на конституційний лад, державну владу, а також на мир та безпеку загалом, захист від терористичних загроз та екстремістської діяльності.

До основних джерел загроз національній безпеці можна віднести нестабільний стан громадської безпеки, високий рівень злочинності, терористичних загроз, екстремістську діяльність релігійних організацій, спрямовану на порушення стабільності та єдності й територіальної цілісності, масове споживання наркотичних засобів та алкогольної продукції, мігрантів, які незаконно перебувають на території, численні корупційні злочини та зрощування їх з бізнесом, погіршення санітарно-епідеміологічної та екологічної безпеки [69, с. 100-101].

Забезпечення незалежності та територіальної цілісності стають важливими завданнями, оскільки вони безпосередньо пов'язані з зовнішньополітичною стратегією та дипломатичною діяльністю країни. Триваюча війна з Російською Федерацією є руйнівним чинником як для стабільності так безпеки, вимагаючи від країни ефективних стратегій та заходів для захисту своїх національних інтересів. Суверенітет як невід'ємна та важлива характеристика держави є одним із основних об'єктів, що забезпечують національну безпеку. Тому в умовах глобалізації зростання взаємозалежності держав стає проблемою особливої значущості у контексті визначення співвідношення цих категорій. Загалом загальна вада такої ситуації полягала в тому, що в процесі аналізу проблеми державної безпеки питання про державний суверенітет розглядалося поверхово і в основному в поєднанні з аналізом конкретних часом обмежених аспектів безпеки та діяльності відповідних державних установ. Все це свідчить про актуальність та значущість всебічного аналізу проблеми реалізації державного суверенітету в контексті забезпечення національної безпеки.

Завдання безпеки держави, залежно від її внутрішньої та зовнішньої політики, у різний час вирішувалося по-різному. Слід зазначити, що вирішення цієї проблеми виявляється часом неможливим навіть для найпотужніших держав. Тому на додаток до набору заходів, спрямованих на забезпечення власної безпеки, держави розпочали створення військово-політичних альянсів як додатковий спосіб захисту державного суверенітету.

У Стратегії національної безпеки вироблено нову оцінку внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці та стратегічних ризиків, що стримують сталий розвиток держави. Цим стратегія значно відрізняється від Концепції національної безпеки. Відповідно до стратегії кардинально змінюється принцип забезпечення національної безпеки, визначаються як напрями забезпечення національної безпеки стратегічні національні пріоритети. Одночасно стратегією формується новий механізм реалізації консолідованих зусиль держави та суспільства, оцінки їхньої результативності у такій складній сфері державного управління, як забезпечення національної безпеки. В основу стратегії покладено фундаментальні положення про взаємозв'язок сталого розвитку держави та забезпечення національної безпеки. При цьому національна безпека, як випливає зі стратегії, забезпечується за допомогою досягнення пов'язаних між собою стратегічних національних пріоритетів, таких, як національна оборона, державна та громадська безпека, підвищення якості життя громадян, економічне зростання, наука, технології, освіта, охорона здоров'я та культура, екологія та раціональне природокористування, стратегічна стабільність та рівноправне стратегічне партнерство [70].

Нині становище країни, зумовлене характером суспільно-політичного та економічного розвитку, а також тенденціями розвитку викликів, небезпек та загроз національній безпеці, що потребує адекватних заходів правового реагування на ці зміни. Необхідно вдосконалювати політичні, соціально-економічні, інформаційні, військові та інші заходи для створення ґрунту для

реалізації державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

До правових засобів забезпечення національної безпеки можна віднести такі адміністративно-правові методи забезпечення національної безпеки, як переконання та примус – способи здійснення керуючого впливу суб'єктів забезпечення національної безпеки на об'єкти (особистість, суспільство, держава) [71, с. 28-32].

Такі способи забезпечення національної безпеки мають альтернативний характер і є інструментами державної політики у сфері забезпечення національної безпеки.

Переконання ефективніше досягає результату шляхом формування національних ціннісних установок та сприяє вихованню внутрішньої потреби та звички правомірної поведінки. Методи переконання застосовуються всіма силами забезпечення національної безпеки та є засобом профілактики злочинів й правопорушень, що становлять загрозу національній безпеці.

Країна стикається з рядом значущих зовнішньоекономічних проблем, які визначають її економічну динаміку та стійкість. По-перше, нестабільність на світових ринках стає серйозним фактором невизначеності для економічного розвитку. Зміни в глобальних економічних умовах можуть впливати на експорт і імпорт, ціни на сировину та інші ключові аспекти економіки країни.

Другим важливим аспектом є торговельні конфлікти, які можуть виникати між даною країною та іншими економічними партнерами. Конфлікти можуть включати тарифні бар'єри, обмеження на імпорт, чи інші торговельні обмеження. Такі ситуації створюють додаткові труднощі для експортерів та імпортерів і можуть впливати на економічні взаємовідносини між країнами.

Необхідність залучення інвестицій для розвитку країни є третім ключовим аспектом зовнішньоекономічних викликів. Розвиток інфраструктури, модернізація виробництва, технологічний прогрес – всі ці завдання вимагають великих фінансових ресурсів. Тому привертання інвестицій із зовнішніх джерел

стає важливим завданням для забезпечення сталого економічного зростання та підтримки ключових галузей.

Щоб подолати зовнішньополітичні та зовнішньоекономічні проблеми України, необхідно вжити комплексних та добре розроблених заходів, спрямованих на зміцнення міжнародної позиції країни та підтримку економічного розвитку (табл. 3.2).

Вищезазначені заходи повинні базуватися на діалозі з громадянами, партнерами та експертами, а також враховувати унікальні особливості та потреби країни. Подолання зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних проблем вимагає системного підходу та справедливого розподілу зусиль між різними сферами влади та суспільства.

В даному аспекті слід розглянути регіональне лідерство України. Так, спершу слід зазначити, що проблеми, які утруднюють ефективне встановлення лідерства в Україні, включають наступне:

- Відсутність чітко сформованих цілей та візій щодо розвитку країни серед вітчизняних еліт і лідерів.

- Розбіжності в ціннісних орієнтаціях, зокрема між тими, хто сприяє будівництву держави на засадах західних цивілізаційних демократичних цінностей, та тими, хто віддає перевагу «керованій демократії» і великій державній владі, яка визначає не лише соціальні аспекти, а й напрямки реформ.

- Фрагментованість української еліти, виявляється в низькому рівні структурної інтеграції та обмеженій здатності до консенсусу щодо обрання та збереження ключових суспільних цінностей. Тим не менш, елітні групи можуть проявляти прагматизм і політичну готовність до компромісів у складних, кризових ситуаціях.

- Схильність до клановості, внутрішньої ізоляції при формуванні, консервативності та регіональної зосередженості політичних еліт.

- Взаємне переплетіння політичної та економічної еліти, часто з

визначальною роллю останньої.

– Вплив політико-бізнесових груп в Україні є сильнішим, ніж вплив партійних структур.

Таблиця 3.2

Шляхи подолання зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних проблем

№	Шлях	Характеристика
1.	Дипломатичні ініціативи та взаємодія з партнерами	Активізація дипломатичних зусиль для налагодження конструктивного діалогу з ключовими міжнародними партнерами. Використання міжнародних платформ для розв'язання конфліктів та ведення конструктивних переговорів.
2.	Безпека та оборона	Зміцнення внутрішньої безпеки та підвищення військової готовності для відстоювання суверенітету. Розбудова міжнародних альянсів для отримання підтримки в сфері безпеки та оборони.
3.	Економічні реформи та стимулювання інвестицій	Реалізація структурних економічних реформ для поліпшення бізнес-клімату та зменшення бюрократичних обмежень. Активне залучення інвестицій, як внутрішніх, так і зовнішніх, для підтримки ключових галузей та стимулювання економічного зростання.
4.	Розбудова міжнародних торгових відносин	Участь у торговельних угодах та асоціаціях для розширення ринків збуту та збільшення експортних можливостей. Ведення конструктивного діалогу та розв'язання торговельних конфліктів з партнерами.
5.	Підтримка внутрішньої стабільності	Здійснення соціальних та економічних реформ для забезпечення сталого розвитку та підвищення рівня життя. Впровадження програм, спрямованих на боротьбу з корупцією та підвищення ефективності державного управління.
6.	Розвиток інновацій та технологічний прогрес	Сприяння інноваційному розвитку та активне впровадження новітніх технологій для підвищення конкурентоспроможності. Підтримка наукових досліджень та освітніх ініціатив для формування висококваліфікованої робочої сили.

Джерело: [72, с. 66-81; 73]

– Відсутність зв'язку між політичними елітами та народом, розрив між інтересами різних політичних сил, відмова лідерів приймати відповідальність за результати свого управління державою, що призводить до недовіри населення до них.

Аналізуючи особливості нормативно-правового регулювання політичного лідерства в Україні, можна зробити висновок, що чинна нормативно-правова база характеризується дефіцитом системності у визначенні об'єкта (лідерства) та недостатньою координацією правових норм, які застосовуються.

По-перше, визначення політичного лідерства в законодавстві виявляється фрагментарним. Відсутні чіткі та комплексні визначення лідерства, що призводить до роз'єднаності та розмиття понять у нормативному полі. Відсутність єдиного стандарту може створювати непевність та тлумачення правових норм різними суб'єктами.

По-друге, нормативно-правова база, що регулює політичне лідерство, страждає від недостатньої узгодженості правових положень. Відсутній чіткий механізм взаємодії різних нормативних актів, що стосуються цього питання. Це може призводити до неоднозначності та розбіжностей у тлумаченні правил, а також викликати конфлікти в їхньому застосуванні.

У результаті, такий стан нормативно-правового регулювання у сфері політичного лідерства може ускладнювати процеси визначення, підтримки та розвитку лідерства в Україні. Поліпшення системності та узгодженості правових норм може сприяти більш ефективному та стабільному функціонуванню політичного лідерства у країні.

Національна Стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки [74] визначає широкий набір заходів, спрямованих на впровадження якісно нових засад діяльності органів влади. Основний акцент

робиться на створенні сприятливих умов для розвитку різноманітних форм демократії участі та встановленні ефективної взаємодії між громадськістю та органами місцевого самоврядування.

По-перше, стратегія передбачає розширення можливостей громадянського суспільства для активної участі у прийнятті рішень, що включає впровадження нових механізмів громадської участі в процесі прийняття рішень, забезпечення доступу до інформації та створення майданчиків для висловлення громадської думки.

По-друге, стратегія акцентує на налагодженні ефективної взаємодії між громадськістю та органами місцевого самоврядування. Вона охоплює проведення консультацій та діалогу між громадою та владою, створення механізмів зворотного зв'язку та забезпечення громадянського контролю над діяльністю органів влади.

По-третє, стратегія спрямована на підтримку та розвиток різноманітних форм громадянської участі, включаючи активізацію громадянських ініціатив, розвиток громадських об'єднань та підтримку громадських проектів.

Загалом, заходи спрямовані на те, щоб підтримати та посилити роль громадянського суспільства в Україні, забезпечити більш активне включення громадян у процесі прийняття рішень та зміцнити взаємодію між громадою та органами влади на місцевому рівні.

Дослідження досвіду демократичних держав свідчить про те, що розвиток громадянського суспільства можливий завдяки системній державній підтримці. Підтримка сприяє залученню додаткових людських, організаційних, фінансових та технічних ресурсів для вирішення питань місцевого значення. Іноді органи місцевого самоврядування не можуть ефективно впоратися з цими завданнями через різні обставини.

Аналізуючи сучасний стан політичного лідерства в Україні, можна визначити, що регіональне політичне лідерство шукає оптимальні форми

самоорганізації і захисту власних інтересів. Проте, в процесі формування воно стикається з численними інституційними проблемами. Це означає, що на шляху до саморозвитку регіональне політичне лідерство має проблеми, які ускладнюють його функціонування та взаємодію з іншими інституціями [74, с. 79].

Сучасний контекст вимагає від лідерів розвитку інших якостей, порівняно з тими, які були характерні для політичної еліти минулого століття. У даному випадку, процес формування регіонального політичного лідерства виступає ключовим фактором для подальшого прогресивного розвитку як держави взагалі, так і окремих її регіонів.

Регіональні лідери, участь у конкурентній боротьбі, отримують додаткові можливості для вирішення конфліктів між політичними елітами, сприяючи тим самим підвищенню якісних характеристик останніх. Їхні дії спрямовані на вирішення проблем і конфліктів, що існують на регіональному рівні, і це відіграє важливу роль у загальному розвитку суспільства.

У перехідних суспільствах регіональне політичне лідерство набуває значущості як фактор стабільності та інтеграції інтересів різних груп населення. Це означає, що регіональні лідери відіграють роль у єднанні і координації інтересів різноманітних соціальних груп, сприяючи тим самим зміцненню соціального устрою та сприяючи стабільності в регіональному контексті.

Політичні лідери виступають у ролі ініціаторів перетворень та визначають ключові напрями успішної адміністративної реформи на основі демократичних принципів. Їхнє значуще впливове становище визначає не лише стратегію розвитку регіону, але й засоби для її ефективної реалізації. У цьому контексті взаємодія політичного лідерства та державного управління розглядається як ключова проблема, що визначає успішність управлінського процесу та сприяє підвищенню управлінської здатності суспільства [74, с. 80].

Політичні лідери, формуючи стратегію розвитку регіону, беруть на себе

відповідальність за визначення важливих напрямів та пріоритетів. Вони встановлюють мету адміністративної реформи та визначають шляхи досягнення цієї мети, що робить їх ключовими постачальниками важливих стратегічних рішень.

Взаємодія між політичним лідерством і державним управлінням визначається як основна проблема, оскільки вона визначає ефективність і результативність реформ. Спільна робота цих двох складових системи визначає спроможність суспільства керувати своїм розвитком. Взаємодія сприяє стабільному й поступальному розвитку країни, викріплюючи її управлінські можливості та забезпечуючи відповідність демократичним принципам у проведенні реформ [74, с. 80-81].

Регіональний простір Східної Європи, визначений своєрідністю та різноманітністю, не лише не виявляв тенденції до однорідності, але й не проявляв нахилу до гомогенізації. Це відсутність єдиної спрямованості у регіональному контексті робила майже неможливим вироблення спільної ідентичності, що відповідала б прагненням різних учасників українського проекту регіоналізації.

По-друге, бажання деяких східноєвропейських країн швидко інтегруватися до Європейського Союзу та Північноатлантичного альянсу (НАТО) не сприяло розвитку їхнього інтересу до довгострокових регіональних структур. Особливо це стосувалося структур, що включали пострадянські країни, які не розглядалися як потенційні учасники цих організацій. Таким чином, інтеграція не співпадала з основними стратегічними інтересами можливих членів європейських та євроатлантичних структур [75, с. 206-207].

Узагальнюючи, зовнішньополітична арена визначається надзвичайно складними відносинами з Російською Федерацією, де питання безпеки та суверенітету стають основними викликами, які впливають на її міжнародну позицію та внутрішню стабільність.

Узагальнюючи, зовнішньоекономічні проблеми країни включають в себе нестабільність на світових ринках, торговельні конфлікти та потребу в привертанні інвестицій для сталого розвитку економіки. Такі виклики потребують компетентної стратегії та ефективних заходів для забезпечення економічної стійкості та конкурентоспроможності країни на міжнародній арені.

3.3. Гуманітарна допомога Заходу Україні у подоланні наслідків російської агресії

Повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією проти України, викликала катастрофічне та раптове загострення гуманітарної ситуації. Наслідки цього конфлікту для українського населення виявилися руйнівними, оскільки забезпечення базовими товарами і послугами було зупинено, а цивільне населення стало жертвою безперервних бойових дій.

З одного боку, люди були примушені залишати свої домівки в пошуках безпеки та притулку. З іншого боку, мільйони громадян опинилися замкнутими в зонах інтенсивних воєнних дій, звідки їм важко або неможливо втекти. Географічні розміри бойових дій виявилися значущими, а обстріли були невибірковими, призводячи до широкомасштабних пошкоджень і загрози для цивільного населення.

Подальше наростання конфлікту ще більше поглиблює гуманітарні потреби мільйонів українців. Відсутність стабільності та загроза безпеці призводять до великої кількості вимушених переселень, або навпаки, ускладнюють доступ до допомоги для тих, хто залишився в зоні конфлікту. У цій ситуації гуманітарна допомога стає невідкладною необхідністю для забезпечення основних потреб, таких як харчування, медична допомога і житло, і стає великим викликом для міжнародної спільноти та гуманітарних організацій, які прагнуть подолати цю кризу та забезпечити належну допомогу тим, хто

постраждав від воєнного конфлікту в Україні [77, с. 7].

Нині збройні конфлікти відбуваються як між державами, так і усередині них. Очевидно, що жертвами конфліктів стають не лише військові. На одного загиблого військового припадає приблизно десять убитих цивільних осіб. Якщо ж станеться ядерний конфлікт, це співвідношення зміниться, і жертв серед цивільного населення буде в рази більше.

Сучасна теорія міжнародного права дедалі більше орієнтується на людині. І в цьому немає суперечності, скоріше можна говорити про закономірність зв'язку. Повага до прав людини, демократія – важлива гарантія миру. У міжнародних актах наголошується, що повага до цих прав є основою загального світу. Міжнародне право має стати гомоцентричним, тобто орієнтованим на людину. У розвитку ідей Загальної декларації прав людини прийнято значну кількість конвенцій та пактів, присвячених правам людини. У цьому слід зазначити, що права, свободи кожної людини, честь і гідності особистості – найбільші загальнолюдські цінності, повсюди підлягають захисту і збагаченню.

Серед усіх цінностей нематеріального характеру, усвідомлених людством як справді універсальні (загальні) цінності – прав та свободи людини стоять на одному їх перших місць. Вистраждані, усвідомлені та сформульовані цивілізацією за дві з половиною тисячі років, права людини набули сучасної форми, сучасного розуміння. Права людини та основні свободи як фундаментальні цінності сучасної цивілізації матимуть істотно важливе значення для міжнародних відносин.

Необхідно, однак, визнати існування такого явища, як збройний конфлікт. Збройний конфлікт чи війна, несе у себе найстрашніше – смерть. Під час війни на тлі загибелі великої кількості людських життів мало хто замислюється про права людини. Незважаючи на те, що за дотримання існуючих прав людини, жертв могло бути набагато менше. Порушення прав людини, де б не відбувалися і які б масштаби не мали, впливають на людей, які ними зачіпаються, руйнівним

чином. Одним із позитивних зрушень у галузі дотримання прав людини, що сталося після закінчення «холодної війни», цим зрушенням є визнання того, що порушення прав людини стало чи не найважливішою перешкодою на шляху суспільного прогресу. Визнання суспільством існування основних прав людини, а також наявність правового статусу людини і громадянина закликає людей поважати особистість, не дивлячись на наявність збройного конфлікту. Більше того, такий стан речей веде до створення правової системи, яка захищає права людини від довільного порушення [78, с. 9].

Питання міжнародно-правового захисту особистості в ситуації збройного конфлікту викликають підвищений інтерес вчених досить тривалий період. Необхідність регламентації принципів та правил, що регулюють засоби та методи ведення війни, гуманітарний захист цивільного населення, хворих та поранених військовослужбовців, а також військовополонених було викликано об'єктивною реальністю. Таким правом, яке знаходить своє застосування під час ведення війни та регулює стан війни, є міжнародне гуманітарне право. Дане право, Ж. Пікте, автор знаменитих коментарів до Женевських конвенцій, визначав як важливу частину міжнародного публічного права, яка черпає натхнення в ідеях людяності та зосереджується на захисті індивідів під час війни [78, с. 6-10].

Норми міжнародного гуманітарного права знайшли свій відбиток у чотирьох Женевських конвенціях від 12 серпня 1949 року й у Додаткових протоколах до них від 8 червня 1977 року, які є основним зведенням правил, якими мають керуватися держави у разі виникнення міжнародних конфліктів [79]. Таким чином, міжнародне гуманітарне право є зведенням основоположних принципів гуманності в період важких ситуацій.

За справедливим зауваженням Е. Давида, міжнародне гуманітарне право переважно містить норми, відхилення яких неприпустимі. Дані норми є створенням самих країн, які, укладаючи міжнародні угоди, надають їм

імперативний характер, визнаючи цим обов'язковість їх дотримання всіма державами і те, що ними не поширюється принцип взаємності [80]. Це право застосовується у повному обсязі й у будь-якій державі, в такий спосіб, воно може залежати від ратифікації його тим чи іншим державою чи то з кваліфікації тій чи іншій ситуації. Так, у статті 1 п. 2 Додаткового протоколу I з усією визначеністю йдеться: «У випадках, не передбачених цим Протоколом або іншими міжнародними угодами, цивільні особи залишаються під захистом і дією принципів міжнародного права, що випливають із звичаїв, що засталися, з принципів гуманності та з вимог суспільної свідомості» [81].

Особливий розділ міжнародного гуманітарного права пов'язаний із захистом одного із фундаментальних прав – із захистом права людей на гуманітарну допомогу, а у зв'язку із цим й із захистом права на харчування. Так, згідно з 23 статтею Женевської конвенції про захист цивільного населення, під час війни (четверта Женевська конвенція) кожна Договірна Сторона надаватиме вільну перепустку всіх посилок з медичними та санітарними матеріалами, а також предметами, необхідними для релігійних культів, призначених тільки для цивільного населення іншої Договірної сторони, навіть якщо остання є ворогом. Вона також зобов'язана дозволити вільний пропуск усіх посилок з необхідними продуктами харчування, носильними речами та засобами, що зміцнюють, призначеними для дітей до 15 років, вагітних жінок та які народили [82].

Норми міжнародного гуманітарного права вимагають від воюючих сторін розмежовувати військовослужбовців та мирне населення. Вони спрямовані на захист цивільного населення. Заборонено обстріл і бомбардування житлових кварталів та цивільних об'єктів, неприпустимі напади на мирне населення. Якщо ж під час проведення військової операції виникне необхідність атакувати військовий об'єкт, а поряд з ним розташовані цивільні об'єкти (школи, лікарні, житлові будинки), то військове командування атакуючої сторони зобов'язане порівнювати очікуваний військовий результат з можливим збитком цивільного

населення. У випадку, якщо є ймовірність значних втрат серед мирного населення, військова операція має бути скасована або відкладена доти, доки населення не буде евакуйовано. Однак можна навести безліч прикладів, коли воюючі сторони порушують норми гуманітарного права, що призводить до трагічних наслідків та величезних людських жертв, до прикладу військові дії Російської Федерації на території України.

У світі міжнародне гуманітарне право, безперечно, має важливе значення, оскільки збройні конфлікти відбуваються дуже часто. На території, де відбуваються воєнні дії, міжнародні норми про права людини часто порушуються. Для того, щоб норми міжнародного гуманітарного права дотримувалися всіх без винятку, необхідно всім державам проводити політику мирного співіснування. Конфлікти, що виникають, повинні вирішуватися за столом переговорів, а не на полі бою. Якщо ж збройне протистояння таки виникло, необхідно прагнути укласти мирну угоду чи, хоча б, перемир'я. Якщо запропоновані заходи не призводять до бажаного результату, то до держав-порушників можуть бути застосовані жорсткі санкції як у військовій, так і в політичній, економічній, культурній та інших сферах [80, с. 7-9].

З моменту прийняття у 1948 році Загальної декларації прав людини, ООН та її спеціалізовані установи створили низку механізмів захисту прав людини. Оформлення та практичне застосування цих механізмів відіграло певну позитивну роль, незважаючи на сильний вплив геополітичних факторів. Понад те, історія людства показала, що права людини неможливо знайти обмежені національними чи ще будь-якими рамками, так як всі великі світові події накладають свій відбиток незалежно від територіальних, ідеологічних чи інших бар'єрів. Тому закономірно, що світова спільнота дійшла розуміння та усвідомлення правового статусу людини та громадянина як найважливішої фундаментальної проблеми. Аналіз змісту конкретних норм сучасного міжнародного права свідчить про те, що статус людини в період збройних

конфліктів визначається двома основними положеннями, які зобов'язують воюючі сторони, з одного боку забезпечити цивільному населенню та окремим цивільним особам фізичний захист у ході військових дій, а з іншого – забезпечити повагу основних прав та свобод людини в умовах збройного конфлікту.

Розглянувши основні положення щодо надання гуманітарної допомоги відповідно до норм міжнародного гуманітарного права пропонується перейти одразу до сучасних реалій. Так, з огляду на різноманітність потреб та швидку зміну умов гуманітарна спільнота мала діяти рішуче та швидко. Зупинене авіасполучення, пошкоджена транспортна інфраструктура, вибухонебезпечні предмети та інтенсивні бойові дії вздовж лінії фронту, що постійно переміщується, зумовили потребу індивідуальних підходів. Це і розподіл грошової допомоги там, де працювали ринки, допомога у натуральній формі у значно постраждалих районах, прямі поставки гуманітарної допомоги, де це було можливо, та залучення ініціативних груп самих громад для більшої ефективності гуманітарного реагування [83, с. 5].

Проте доступ до людей під тимчасовою окупацією російською армією значно ускладнений. З лютого 2022 року гуманітарні працівники не можуть перетнути лінію фронту з гуманітарною допомогою для людей, які цього вкрай потребують. Згідно з гуманітарними принципами, ми зобов'язані надавати гуманітарну допомогу громадянам по всій території України.

У 2022 році міжнародна спільнота виявила велику гуманітарну відповідальність перед Україною, залучивши загальну суму в 3,8 мільярда доларів США. Ці фінансові ресурси були направлені на допомогу країні, яка переживала важкі моменти через воєнний конфлікт. Значна частина виділених коштів була спрямована до сотень неурядових організацій, діючих в рамках Екстреного звернення для надання допомоги.

Гуманітарний фонд для України (UHF) відіграв ключову роль у цьому

процесі, виділивши понад 190 мільйонів доларів США на місцевий, національний і міжнародний рівні для забезпечення гуманітарного реагування безпосередньо на території країни. Це було можливо завдяки щедрій підтримці держав-членів Організації Об'єднаних Націй, приватного сектору та окремих благодійників. Такий підхід дозволив сконцентрувати увагу на гуманітарній роботі, уникнувши витрат на організацію та збір фінансових коштів.

У 2023 р. було продовження цієї підтримки, оскільки бойові дії продовжують створювати нагальні гуманітарні потреби. Заплановано залучити ще 3,9 мільярда доларів США для забезпечення необхідної допомоги для понад 11 мільйонів з практично 18 мільйонів осіб, які опинилися в уразливому положенні. Заявлений обсяг фінансування спрямований на забезпечення життєво важливих потреб населення, таких як харчування, медична допомога та освіта.

Особливо важливим є впевнення, що завдяки спільним зусиллям місцевих та міжнародних партнерів гуманітарна підтримка для народу України буде продовжена і розширена, допомагаючи тим, хто потребує допомоги в цей важкий час [83, с. 5-6].

Війна в Україні невпинно висіє над життям людей, покладаючи значний вплив на них та призводячи до серйозних пошкоджень важливої цивільної інфраструктури та засобів для існування. Вона також вимагає обов'язкової евакуації мирних мешканців з прифронтових громад, а це в свою чергу породжує термінові гуманітарні потреби.

Починаючи з лютого 2022 року, коли розпочалося повномасштабне вторгнення Російської Федерації, по всій території України тривають смертоносні удари з великими гуманітарними наслідками. Станом на жовтень 2023 року було підтверджено 28,350 постраждалих серед цивільного населення, проте існує ймовірність, що фактична кількість є набагато більшою. Особливо трагічним став ракетний удар 5 жовтня під час поминального обіду в селі Гроза Харківської області, який призвів до загибелі 59 мирних мешканців. Цей

інцидент став найбільшою трагедією серед цивільного населення у 2023 році.

Погіршення безпекової ситуації в прифронтових районах Донецької, Запорізької та Херсонської областей призвело до обов'язкової евакуації дітей з їх родинами. Станом на вересень, приблизно 3,7 мільйона людей вже внутрішньо переміщені через війну. Порти на Чорному морі та зернова інфраструктура продовжують зазнавати ударів, що ускладнює умови для аграріїв, які вже стикаються з серйозними втратами внаслідок замінування земель. Це особливо актуально в областях, що традиційно визначаються як основні області сільського господарства України, такі як Миколаївщина, Харківщина та Херсонщина [84].

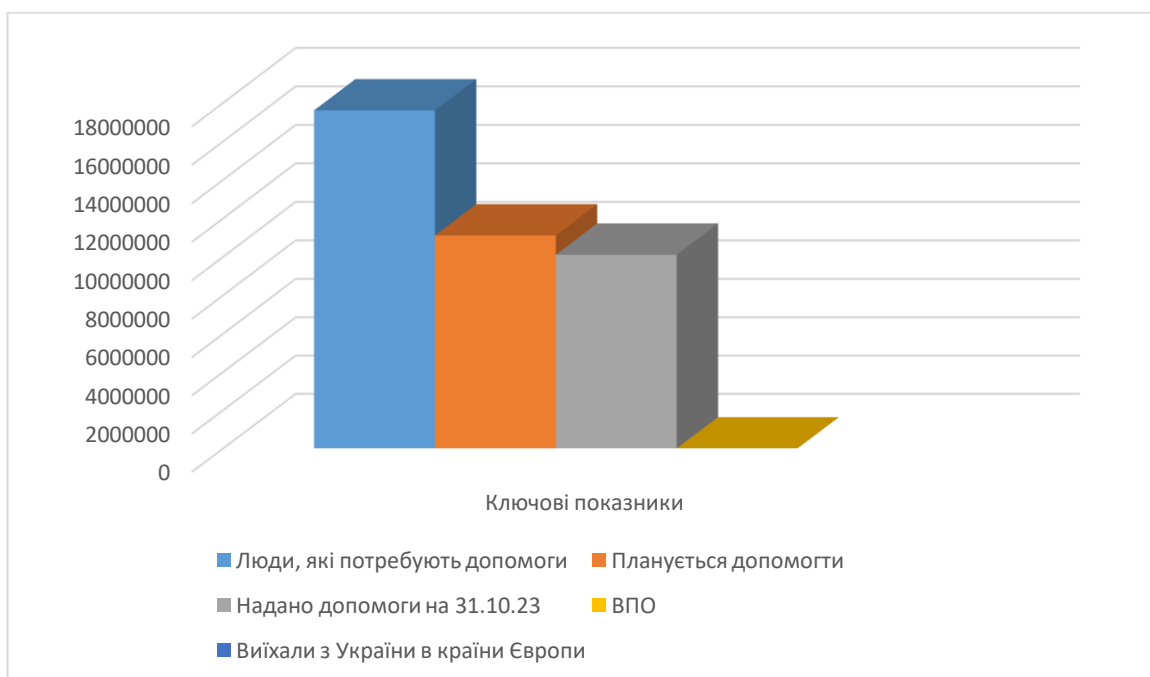

Рисунок 3.2 – Рисунок ключові показники

Джерело: [84]

Станом на жовтень 2023 р., з загальної кількості 11,1 мільйона осіб, яким планується надати гуманітарну підтримку, понад 10 мільйонів вже отримали необхідну допомогу. Відповідно така статистика вказує на істотний зріст, порівняно з вереснем 2023 р., коли підтримку отримали 9 мільйонів осіб. З цієї

загальної кількості більше 60% отримувачів допомоги становлять жінки та дівчинки, а майже 20% – діти, що визначає особливий фокус на вразливих групах населення [84].

Гуманітарна спільнота активно забезпечує допомогу на різних рівнях: медична підтримка надана 7,2 мільйонам осіб, питна вода та гігієнічні засоби – 5,8 мільйонам людей, продукти харчування та засоби існування – 4,1 мільйона осіб. Крім того, більше 2 мільйонів людей отримали послуги у сфері захисту дітей, а 1,9 мільйона вчителів та дітей отримали підтримку для продовження навчання [84].

Соціально-правовий захист виявився надзвичайно важливим, і 1,9 мільйона людей отримали послуги в цій сфері, зокрема консультації, правову допомогу та просвітницьку підтримку. Понад 1,3 мільйона осіб отримали допомогу в рамках заходів із запобігання гендерно зумовленому насильству та допомоги постраждалим. Крім того, 800 000 людей отримали допомогу в рамках заходів протимінної діяльності, зокрема інформування щодо мінної небезпеки. Зазначена статистика свідчать про широкий обсяг допомоги, що надається для відповіді на різні аспекти гуманітарних потреб в контексті конфлікту в Україні.

Гуманітарні організації відповідають на виникаючі потреби, пов'язані з наближенням зими, в межах Плану реагування на осінньо-зимовий період. Головною метою цього плану є забезпечення підтримки 1,7 мільйона людей до березня 2024 року. Станом на жовтень вже понад 360 000 осіб отримали необхідну підтримку, яка включає засоби для опалення, паливо, ковдри, генератори, ліки, медичне обладнання та теплий одяг. Таке дозволяє гуманітарним організаціям ефективно відповідати на вимоги зимового періоду та забезпечувати життєво важливі ресурси для найбільш вразливих груп населення [84].

Додатково, завдяки проведенню 95 міжвідомчих конвоїв з січня по жовтень, суттєво розширено регулярні програми підтримки. Конвої

допомагають задовольнити зимові потреби найбільш постраждалих людей у відповідних громадах та доповнюють існуючі ініціативи гуманітарної допомоги.

На момент 13 листопада 2023 р., заявлений План гуманітарного реагування на 2023 рік має широкий масштаб дій, і його реалізацію ведуть майже 540 гуманітарних організацій. З цієї загальної кількості більше 65% представляють українські неурядові організації, що вказує на активну участь та відданість місцевих ініціатив. Щодо фінансування, на даний момент План гуманітарного реагування було профінансовано на рівні 53%, що складає 2,08 мільярда доларів США. Відповідно таке свідчить про значний обсяг підтримки, але також вказує на потребу в додаткових ресурсах для відповіді на гуманітарні виклики в Україні [84].

У країнах Балтії та Польщі виявляється високий рівень відданості та підтримки України в контексті надання фінансової допомоги. Лідерство в цьому питанні з урахуванням частки допомоги у власному ВВП утримують Естонія, Латвія, Литва та Польща (дод. А) [85].

Естонія витратила на допомогу Україні надзвичайно велику суму – 1,26% від свого внутрішнього валового продукту, що складає 0,54 мільярда доларів. Латвія йде на другому місці серед цих країн, спрямувавши 1,09% ВВП (0,51 мільярда доларів) на допомогу. Литва також відзначається високим показником – 0,95% ВВП або 0,76 мільярда доларів. Польща, в свою чергу, витратила 0,68% свого ВВП, що становить вражаючу суму 6,21 мільярда доларів [85].

Також важливо відзначити, що понад 0,5% свого ВВП на допомогу Україні витратили й інші країни, а саме Словаччина – 0,63% (що є великою сумою, аналогічно 0,51 мільярда доларів) та Данія – 0,51% [85].

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження при написанні цієї роботи можна дійти наступних висновків.

1. Були розглянуті теоретичні та методологічні аспекти дослідження політики України на міжнародній арені. Здійснений аналіз дозволив визначити ключові підходи до вивчення зовнішньої політики країни, враховуючи як загальні теоретичні принципи, так і специфіку українського контексту.

Досліджено роль міжнародної політики в сучасних умовах та визначено основні тенденції в зовнішній діяльності України. Особлива увага приділена аналізу впливу глобальних факторів на формування та реалізацію зовнішньополітичних стратегій.

Важливим аспектом є розгляд методологічних підходів до вивчення зовнішньої політики, зокрема використання різноманітних методів аналізу та моделювання. Відповідно це сприяє комплексному розумінню динаміки та особливостей міжнародної взаємодії України.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати базові принципи та напрямки подальших наукових досліджень в цій області та використовувати його результати для розробки ефективних зовнішньополітичних стратегій країни.

2. Було ретельно розглянуті перспективи та виклики, які стоять перед Україною у системі міжнародних відносин. Аналізуючи актуальні сценарії та тренди, було визначено ключові фактори, що впливають на зовнішньополітичну стратегію країни.

Основні висновки роботи полягають у тому, що Україна стоїть перед рядом важливих викликів і можливостей в міжнародному контексті. Зокрема, розглядалися перспективи розвитку співпраці з міжнародними організаціями, сусідніми країнами та стратегічними партнерами.

Важливим аспектом є урахування геополітичного середовища та його впливу на державні інтереси України. Зазначено, що ретельний аналіз та вирішення цих викликів може сприяти підвищенню ефективності зовнішньої політики та консолідації міжнародної підтримки.

Реалізація успішних стратегій у сфері міжнародних відносин вимагає не лише адаптації до глобальних тенденцій, але й активної участі в формуванні міжнародної політичної арени. Отже, подальші дії України у міжнародних відносинах визначатимуться не лише внутрішньополітичними чинниками, але й готовністю відповідати викликам та ефективно використовувати можливості глобального співтовариства.

3. Досліджено різні напрями та стратегії, які використовує Україна для подолання викликів, спричинених російською агресією. Аналізуючи різноманітні аспекти конфлікту та його наслідки, визначено ключові шляхи реагування та зміцнення внутрішньої стійкості країни.

Зазначено, що одним із важливих напрямів є збереження і посилення внутрішнього єднання та національної консолідації. Проведене дослідження підкреслює важливість формування єдиної національної ідентичності та підтримки соціально-економічних реформ для підвищення життєздатності держави в умовах агресії.

Також висвітлено міжнародний компонент в контексті подолання викликів, де акцент робиться на пошуках підтримки та солідарності з боку міжнародного співтовариства. Зазначено важливість дипломатичних зусиль та активної участі в міжнародних ініціативах для ефективного контролю та впливу на розвиток ситуації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міжнародні відносини та світова політика : навчально-методичний посібник / В. Ю. Дронов ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса : Фенікс, 2022. 131 с.
2. Конспект лекцій з дисципліни «Теорія міжнародних відносин» / Укл. Чістякова І. М., Кубко В. П., Кудлай І. В., Кривдіна І. Б. Одеса: ДУ ОП, 2021. 223 с.
3. Артёмов І. Концепції міжнародних відносин у глобальному вимірі сучасності: інтеграційний аспект. Збірник наукових праць. 2012. Вип. 7. С. 10-32.
4. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Випуск 2. Предметно-тематична частина: Д-І / Відп. ред. М. М. Варварцев. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2010. 252 с.
5. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
6. Васильчишин О., Титор В., Кекіш І. Національна безпека держави: особливості забезпечення у режимі воєнного стану. *Економічний аналіз*. 2022. Т. 32. № 4. С. 289–297.
7. Національна безпека держави: філософсько-правовий і соціально-економічний аналіз : монографія / В. Бліхар та ін. Хмельницький : ХУУП ім. Л. Юзькова, 2021. 404 с.
8. Мацелюх Н. П., Корж М. А. Сталий економічний розвиток України: концептуальні основи, механізми забезпечення та драйвери розвитку. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. Електронне видання. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8796> (дата звернення: 28.09.2023)

9. Шуміло, Інеса Анатоліївна. Міжнародна система захисту прав людини : навчальний посібник / І. А. Шуміло. Київ: ФОП Голембовська О.О. 168 с.
10. Лойшин А.А., Ясенко С.А., Косарецький Є.І., Бойко Р.В. Сутність ключових понять у сфері міжнародної допомоги, наданої для зміцнення обороноздатності України. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. № 3(76). 2022. С. 46–57.
11. Зима В. М. Міжнародна підтримка України під час російської військової агресії (правові основи регулювання допомоги). *Київський часопис права*. 2022. № 3. С. 62–67.
12. Жовква І. І. Стратегічне партнерство у зовнішній політиці України : дис. канд. політ. наук : 23.00.04 / Жовква Ігор Іванович. Київ. 2005. 213 с.
13. Відносини Україна – ЄС. *Офіційний вебпортал Міністерство закордонних справ України*. 2021. Електронне видання. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/vidnosini-ukrayina-yes> (дата звернення: 29.09.2023)
14. Історія становлення відносин України-ЄС. *Офіційний вебпортал Міністерство Юстиції*. 2023. Електронне видання. URL: <https://minjust.gov.ua/m/istoriya-stanovlennya-vidnosin-ukraina-es> (дата звернення: 01.10.2023)
15. Вступ до права Європейського Союз : навчальний посібник / Р. А. Петров [та ін.] ; Донецький національний ун-т. Донецьк, 2001. 248 с.
16. Україна та Європа: результати міжнародного порівняльного соціологічного дослідження / Є. Головаха і др.] ; НАН України, Ін-т соціології. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2006. 141 с.
17. Гнатюк М. М. Відносини з Європейським Союзом та процес європейської інтеграції України: навч. посіб. / М.М. Гнатюк, Я.Й. Малик, Л.Л. Пропопенко. Київ: Міленіум, 2009. 18 с.

18. Розділ 7. Стан та перспективи інтеграції України до ЄС. Електронне видання. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/посібник/page9.html (дата звернення: 01.10.2023)
19. Європейська інтеграційна політика : навч. посіб. / А. М. Поручник, В. І. Чужиков, Д. О. Ільницький, О. А. Федірко ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В. І. Чужикова ; ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". Київ : КНЕУ, 2010. 452 с.
20. Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2002 році». Київ : Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2003. 478 с.
21. Угода про асоціацію. *Єдиний вебпортал органів виконавчої влади України Урядовий портал*. 2023. Електронне видання. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociacyu> (дата звернення: 02.10.2023)
22. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 р. / *Відомості Верховної Ради України*. Верховна Рада України. 2010. № 40. с. 527. Електронне видання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text> (дата звернення: 03.10.2023)
23. Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їх державами – членами, з іншої сторони: Розпорядження КМУ від 21 листопада 2013 р. № 905-р. Втратило чинність. Електронне видання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-p#Text> (дата звернення: 04.10.2023)
24. Східне партнерство. *Офіційний вебпортал Представництво України при ЄС*. 2021. Електронне видання. URL: <https://ukraine->

- eu.mfa.gov.ua/posolstvo/spivpracya-ukrayina-yes-u-sferi-zovnishnoyi-politiki-i-bezpeki/shidne-partnerstvo (дата звернення: 04.10.2023)
25. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ : НІСД, 2013. С. 39, 56.
26. Європейське право: право Європейського Союзу : підручник : у трьох кн. / Кн. 3: Право зовнішніх зносин Європейського Союзу / за заг. ред. В. І. Муравйова. Київ : Ін Юре, 2015. С. 253.
27. Про Основні напрями зовнішньої політики України: Постанова ВРУ від 02.07.1993 року № 3360-XI / Постанова втратила чинність на підставі Закону № 2411-VI (2411-17) від 01.07.2010, ВВР, 2010, N 40, ст.527. Електронне видання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 04.10.2023)
28. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами / Угода втратила чинність на підставі Угоди від 27.06.2014. Електронне видання. URL: <http://consultant.parus.ua/?doc=01NGO0672D&abz=2N8L1> (дата звернення: 04.10.2023)
29. Меморандум про Взаєморозуміння між Європейським Співтовариством та Україною: Міжнародний документ від 19.05.1996 року. Електронне видання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_762#Text (дата звернення: 05.10.2023)
30. Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу: Указ ПУ від 11.06.1998 року № 615/98 / Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 398/2015 (398/2015) від 07.07.2015. Електронне видання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> (дата звернення: 05.10.2023)

31. Резолюція Європейського Парламенту щодо спільної стратегії Європейського Союзу по відношенню до України: Міжнародний документ від 15.03.2001 року. Електронне видання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_493#Text (дата звернення: 05.10.2023)
32. Угода між Європейським Союзом і Україною про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз: Міжнародний документ від 13.06.2005 року / Європейський Союз. Україна. Електронне видання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_648#Text (дата звернення: 06.10.2023)
33. Угода між Урядом України та Європейським Співтовариством про торгівлю деякими сталеливарними виробами: Міжнародний документ від 29.07.2005 року / Кабінет Міністрів України. Європейське співтовариство. Електронне видання. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_587#Text (дата звернення: 06.10.2023)
34. Конституційний вектор європейської перспективи України. *Офіційний вебсайт Національного університету біоресурсів і природокористування України.* 2022. Електронне видання. URL: <https://nubip.edu.ua/en/node/117993> (дата звернення: 06.10.2023)
35. Порядок денний асоціації між Україною та ЄС для підготовки та сприяння імплементації Угоди про асоціацію: Додаток. Електронне видання. URL: <https://mtu.gov.ua/files/1.2.pdf> (дата звернення: 06.10.2023)
36. Виклики й інтеграційні перспективи України в контексті російської агресії в Криму та Донбасі: аналіз оцінок зарубіжних аналітиків і експертів. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. 184 с.

37. Куса І. Україна та світ у 2023 році. 2023. *Вебпортал Liga.net*. Електронне видання. URL: <https://www.liga.net/ua/politics/opinion/ukraina-i-mir-v-2023-godu> (дата звернення: 10.10.2023)
38. Рік повномасштабної війни в Україні: думки, переживання, дії. 2023. Електронне видання. URL: <https://cedos.org.ua/researches/rik-povnomasshtabnoyi-vijny-v-ukrayini-dumky-perezhyvannya-diyi/> (дата звернення: 10.10.2023)
39. Іванов М.С., Алейник В.Г. Російська агресія проти України в 2022–2023 роках: особливості масової комунікації. Електронне видання. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/39_2022/23.pdf (дата звернення: 11.10.2023)
40. Загальні втрати економіки, понесені в ході війни. *Київська школа економіки*. 2023. Електронне видання. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-infrastrukturi-skladaye-110-4-mlrd-minimalni-potrebi-u-vidnovlenni-zruynovanih-aktiviv-zrosli-do-188-mlrd> (дата звернення: 11.10.2023)
41. Мазаракі А., Мельник Т. Світове господарство: виклики російсько-української війни. *SCIENTIA·FRUCTUOSA (ВІСНИК Київського національного торговельно-економічного університету)*. 2022. № 143(3). С. 4–35
42. Антонюк В. П. Структурні зрушення в національній економіці як загроза для сталого розвитку України. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 2 (33). С. 7-12
43. Про основні напрями зовнішньої політики України: Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> (дата звернення: 13.10.2023)
44. Горбулін В. „Гібридна війна” як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу. *Дзеркало тижня*. 2015. 23—30 січня. Електронне видання. URL: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viy-na-yak-klyuchoviy>

- instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu-_.html (дата звернення: 13.10.2023)
45. Горбулін В. П., Власюк О. С., Кононенко С. В. Україна і Росія: дев'ятий вал чи китайська стіна : монографія. Київ : НІСД, 2015. 132 с.
46. Перепелиця Г. М. Україна — Росія: війна в умовах співіснування : монографія. Київ : Стилос, 2015. 879 с.
47. Алексієвець М., Секо Я. Зовнішня політика України: від багатовекторності до безальтернативності. Україна — Європа — Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини. 2016. Вип. 17. 25-й річниці Незалежності України присвячено. С. 34-49
48. Кудряченко А. Євроатлантичний поступ України та її відносини з Росією. Україна дипломатична. Науковий щорічник. 2009. Вип. 10. С. 772-786.
49. Проблеми зовнішньої політики та безпеки країни: думки та позиції експертів (лютий–березень 2023р.). Вебпортал Разумков Центр. 2023. Електронне видання. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/problemy-zovnishnoi-polityky-ta-bezpeky-krainy-dumky-ta-pozytsii-ekspertiv-liutyi-berezen-2023r> (дата звернення: 17.10.2023)
50. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану. Експертно-аналітична доповідь. 2023. Електронне видання. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf> (дата звернення: 17.10.2023)
51. Шергін С. О. Геополітичні пріоритети України і Росії в контексті неоевразійської парадигми розвитку. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2012. Вип. 18. С. 287—292
52. Підсумки товарообігу України за воєнний рік. Які зміни відбулися у сфері міжнародної торгівлі? Вебпортал Українське радіо. 2022. Електронне

- видання. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=100353> (дата звернення: 21.10.2023)
53. Зовнішня торгівля товарами. Підсумки I півріччя 2023 року. 2023. Електронне видання. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-07/zovnishnya-torgivlya-tovaramy-pidsumky-i-pivrichchya-2023.pdf> (дата звернення: 21.10.2023)
54. Товарообіг України за 9 місяців 2023 року. *Офіційний вебпортал Дія Бізнес*. 2023. Електронне видання. URL: https://export.gov.ua/news/5015-tovaroobig_ukraini_za_9_misiatsiv_2023_roku (дата звернення: 22.10.2023)
55. Ормоцадзе М. Які економічні відносини Україна і Росія зберегли після початку війни? *Вебпортал BBC news України*. 2023. Електронне видання. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-65121121> (дата звернення: 25.10.2023)
56. Собенко Н. Збитки України від війни перевищують \$700 млрд — Шмигаль. *Веб-сайт Суспільне новини*. 2023. Електронне видання. URL: <https://susplne.media/351844-zbitki-ukraini-vid-vijni-perevisuut-700-mlrd-smigal/> (дата звернення: 01.11.2023)
57. Мугар М. Досвід відновлення країн: чого може навчитися Україна. *Веб-сайт Інститут аналітики та адвокації*. 2023. Електронне видання. URL: [https://iaa.org.ua/articles/dosvid-vidnovlennya-krayin-chogo-mozhe-navchytysya-ukrayina/](https://iaa.org.ua/articles/dosvid-vidnovlennya-krayin-chogo-mozhe-navchitsya-ukrayina/) (дата звернення: 01.11.2023)
58. Як буде відбудовуватись Україна? Від знання про ризики – до сталого відновлення. *Веб-сайт Право на захист*. 2023. Електронне видання. URL: <https://r2p.org.ua/page/vid-znannya-pro-ryzyky-do-stalogo-vidnovlennya> (дата звернення: 02.11.2023)
59. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ МВС України 06.08.2018 року № 658. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18#Text> (дата звернення: 03.11.2023)
60. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період: Закон України від 15.03.2022 року № 2132-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132-20#Text> (дата звернення: 05.11.2023)
61. Кодекс цивільного захисту України: Закон України від 02.10.2012 року № 5403-VI / Відомості Верховної Ради. Верховна Рада України. 2013. № 34-35. ст. 458. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text> (дата звернення: 05.11.2023)
62. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо Урядового уповноваженого з питань залучення фінансової допомоги в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 16 березня 2022 р. № 288. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/288-2022-п#Text> (дата звернення: 05.11.2023)
63. Новіков В. Яка модель для відбудови економіки після війни потрібна Україні. Сайт Економічна правда. 2022. Електронне видання. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684116/> (дата звернення: 06.11.2023)
64. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова КМУ від 20 березня 2022 р. № 326. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-viznachennya-shkodi-ta-zbitkiv-zavdanih-ukrayini-vnaslidok-zbrojnoyi-agresiyi-rosijskoyi-federaciyi-326> (дата звернення: 06.11.2023)
65. Фінляндія до кінця року підготує свій план щодо відбудови України. Веб-сайт Укрінформ. 2023. Електронне видання. URL:

- <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3785920-finlandia-do-kinca-roku-pidgotue-svij-plan-sodo-vidbudovi-ukraini.html> (дата звернення: 06.11.2023)
66. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики : Вибр. наук. праці / О. С. Власюк. Київ : НІСД, 2016. 528 с.
67. Павленко Д.Г., Семенюк Ю.В., Лисецький Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Державне управління. Том 32 (71). № 3. 2021. С. 102-107
68. Лисецький Ю.М., Семенюк Ю.В., Павленко Д.Г. Аналіз чинників, що впливають на систему забезпечення національної безпеки України в умовах гібридної війни. *Вісник воєнної розвідки*. 2020. № 60. С. 99–103.
69. Про Стратегію національної безпеки України: Рішення РНБО від 14 вересня 2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text> (дата звернення: 07.11.2023)
70. Шипілова Л.М. Стратегічне планування у сфері національної безпеки: курс лекцій / Л.М.Шипілова. Київ: ВПЦ "Київський університет", 2023. 143 с.
71. Історія економіки та економічної думки. Навч. пос. Ред. колегія: В. М. Ковальчук (голова) та ін. Київ : «Видавництво «Знання», 2008. 647 с.
- Аудит зовнішньої політики України. Рекомендації до стратегії зовнішньої політики. 2016. Електронне видання. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Audit_sum_01_60_inet_ukr.pdf (дата звернення: 09.11.2023)
73. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки: Указ Президента України від 27. 09. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 09.11.2023)

74. Колесніченко Є. Проблемні аспекти формування регіонального політичного лідерства в Україні. Історичний досвід і сучасність : Матеріали ХХІХ наукової конференції здобувачів вищої освіти. Тези доповідей / Відп. ред. В. М. Букач. Вип. 44. Одеса : ПНПУ, 2023. С. 79-84.
75. Регіональне лідерство України: ідейні засади та зовнішньополітичні пріоритети. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 86 (Частина II). 2009. С. 196-208
76. Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Центр Разумкова, Київ. 2022. 277 с.
77. Міжнародне гуманітарне право. Посібник для юриста / [М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, А.О. Кориневич, В.М. Лисик, О.Р. Поєдинок, Н.В. Хендель]; за ред. Т.Р. Короткого – Київ-Одеса : Українська гельсінська спілка з прав людини, Фенікс, 2016. – 2017. 145 с.
78. Женевські конвенції та протоколи до них. *Офіційний сайт Організації Об'єднаних Націй*. Електронне видання. URL: <https://www.un.org/ru/humanitarian/law/geneva.shtml> (дата звернення: 10.11.2023)
79. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. 2-ге вид., доповн. Одеса : Фенікс, 2015. 92 с.
80. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I);: Міжнародний документ від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 13.11.2023)
81. Конвенція про захист цивільного населення під час війни: Міжнародний документ від 12.08.1949 року. URL:

- https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 13.11.2023)
82. План гуманітарного реагування Україна. 2023. 180 с. URL: <https://www.unhcr.org/ua/wp-content/uploads/sites/38/2023/02/Ukraine-Humanitarian-Response-Plan-February-2023-UK.pdf> (дата звернення: 13.11.2023)
83. Україна: гуманітарне реагування у 2023 році. Сайт ОСНА. 2023. . Електронне видання. URL: <https://reports.unocha.org/uk/country/ukraine>
84. Які країни-союзники роблять найбільший внесок у перемогу України. *Аналітичний портал Слово і діло*. 2023. Електронне видання. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/07/17/infografika/ekonomika/yaki-krayiny-soyuznyky-roblyat-najbilshyj-vnesok-peremohu-ukrayiny> (дата звернення: 15.11.2023)
85. Макар В. Двосторонні відносини України та Канади: формування, розвиток перспектив динаміки. Монографія. Чернівці, 2020. 496 с.
86. Федуняк С. Російсько-українська війна як чинник переформатування постбіполярної міжнародної системи. Історико-політичні проблеми сучасного світу: *Збірник наукових статей 2022 / 46*. 2022
87. Перепелиця Г., Новицька Н., Вплив агресії РФ проти України на безпекове становище держав перської затоки. *Україна дипломатична*. 2022. URL: <http://ud.gdip.com.ua/vplyv-ahresii-rf-proty-ukrainy-na-bezpekove-stanovyshche-derzhav-perskoi-zatoky.html>
88. Макар Ю. Намагання РФ утримати Україну у сфері геополітичних інтересів. *Українці і їх сусіди на просторі віків: політика, господарка, релігія, культура і життя кожний день* Том 3. 2022. 379-407 с.

SUMMARY

Tovkis Oleksii Leonidovych

THE UKRAINIAN ISSUE IN THE MODERN FOREIGN RELATIONS

Chernivtsi – 2023

This research is qualification (master's) work is presented for defense at Yurii Fedkovych Chernivtsi University in the speciality «International relations, public communications and regional studies».

The relevance of the research topic The relevance of the study due to the beginning full-scale Russian war into Ukraine, the system of collective security in Europe is challenging. So, it has significant impact not only to Ukraine but Europe and even international affairs, in general. Moreover, Ukraine is only country which is by protecting own borders – protects borders of other countries, such as Moldova, Poland, Slovakia, etc.

However, Ukraine pays big price defending freedom and democracy. And the countries of EU would be glad to see our country as member of this organization.

The goal is to find the main priority directions as well as components of the Ukrainian issue in the modern foreign relations and propose the solution:

- research the theoretical and methodological foundations of the study of Ukraine in the international affairs;
- research ways of solution of the consequences of Ukraine related to Russian aggression;
- determine prospects and challenges for Ukraine in the system of the foreign affairs;

The chronological framework of the study from 1991 to 2023, the period of Ukrainian independence after the Soviet Union had been failed.

The object of the qualification study is modern Ukraine's foreign policy and challenges it may face in the current stage of development.

The subject of the study is theoretical clarification of current link of Ukraine in the modern world regarding affect of Russian aggression on it.

The structure of research. This diploma thesis consists of an introduction, three chapters and nine subsections, conclusions, a list of used sources and an abstract. The list of used sources consists of 88 works. The total volume of the study is 110 pages.

As a result of the study of the issue, the author reached the following conclusions that are made for qualifications:

- Described the main issues and problems Ukraine face in modern foreign relations;
- Analyzed issues and problems regarding the full-scale war;
- Proposed initiatives in economical foreign relations regarding damage appeared because of war and ways to fix it.

The victory in conceptual space involves not only military operations but also active diplomatic activities, establishment of international partnerships and cooperations as well as the ability to influence the situation of global discussion.

Ensuring national security is an important aspect of the essence and significance of international relations for Ukraine. National security is defined as a state in which a sovereign state can ensure the protection of its territorial integrity, political stability, economic development, social welfare, and other vital interests. For Ukraine, which has a rich geopolitical context and is a neighbor of the Russian Federation, ensuring national security becomes a highly relevant and complex task. This is due to Ukraine currently suffering from military aggression by the Russian Federation on its territory.

Accordingly, international relations are a crucial factor in ensuring Ukraine's national security. The country has entered the international arena, and its security is closely linked to cooperation with other nations, participation in international organizations, and adherence to international rules and norms. Russian aggression

across Ukraine's territory, Ukraine's active participation in international alliances such as the UN and the European Union, create a complex situation in which the country must balance its interests and safeguard its security.

Ukraine also actively collaborates with its Western partners, including the United States, European countries, and others, to garner support in ensuring its national security. Coalition-building, involvement in international peacekeeping missions, and support in international courts are crucial elements of Ukraine's strategy in a global context.

The next criterion is economic development. Economic strength and stability are key components of national power and directly impact Ukraine's position in the international community.

Firstly, economic development defines Ukraine's capabilities to ensure its security and sovereignty. A robust economy enables the country to pursue an independent foreign policy and influence international events. The economic state contributes to increased investments, attracting foreign partners, and raising the overall standard of living.

Secondly, international relations play a critical role in fostering Ukraine's economic development. The country actively collaborates with other nations in trade, investments, technological exchange, and other economic aspects. Ukraine is also a member of various international organizations that promote economic development and joint planning of significant global initiatives.

Thirdly, international relations assist Ukraine in addressing problems and challenges confronting its economy. This encompasses support in resolving trade conflicts, safeguarding intellectual property, regulating financial markets, and promoting sustainable development.

Overall, economic development stands as a significant aspect of Ukraine's international relations as it defines its position and impact within the global community, fostering an improved quality of life for its citizens. International

cooperation and partnership in economic matters are pivotal elements of the country's strategy to achieve stability and prosperity.

Support for human rights and democracy emerges as an exceedingly important aspect of the essence and significance of international relations for Ukraine. This pertains not only to Ukraine as a state but to the entire global community as these values are universally recognized and significantly impact geopolitical stability, peace, and prosperity.

In conclusion, ensuring national security for Ukraine is an extremely important task that requires a comprehensive approach and cooperation with international partners to ensure stability, peace, and prosperity in the country amid a complex geopolitical situation.